

Over het begrip, de uitdrukking en den invloed der openbare meening in een vrijen staat

<https://hdl.handle.net/1874/242600>

N. gr. 192, 1879.

Jun 28 Nov '79 10

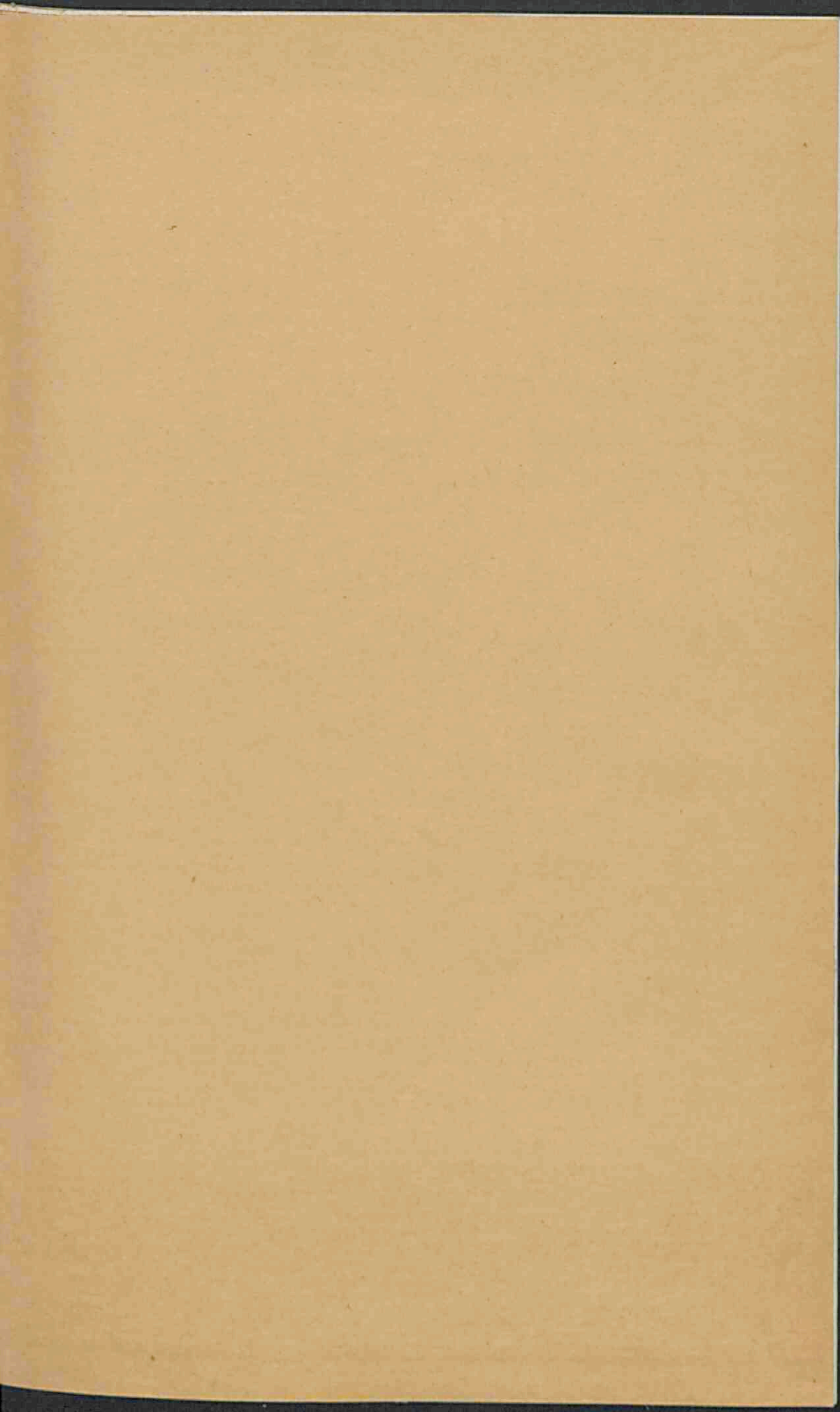
M. M. ROSMAN.

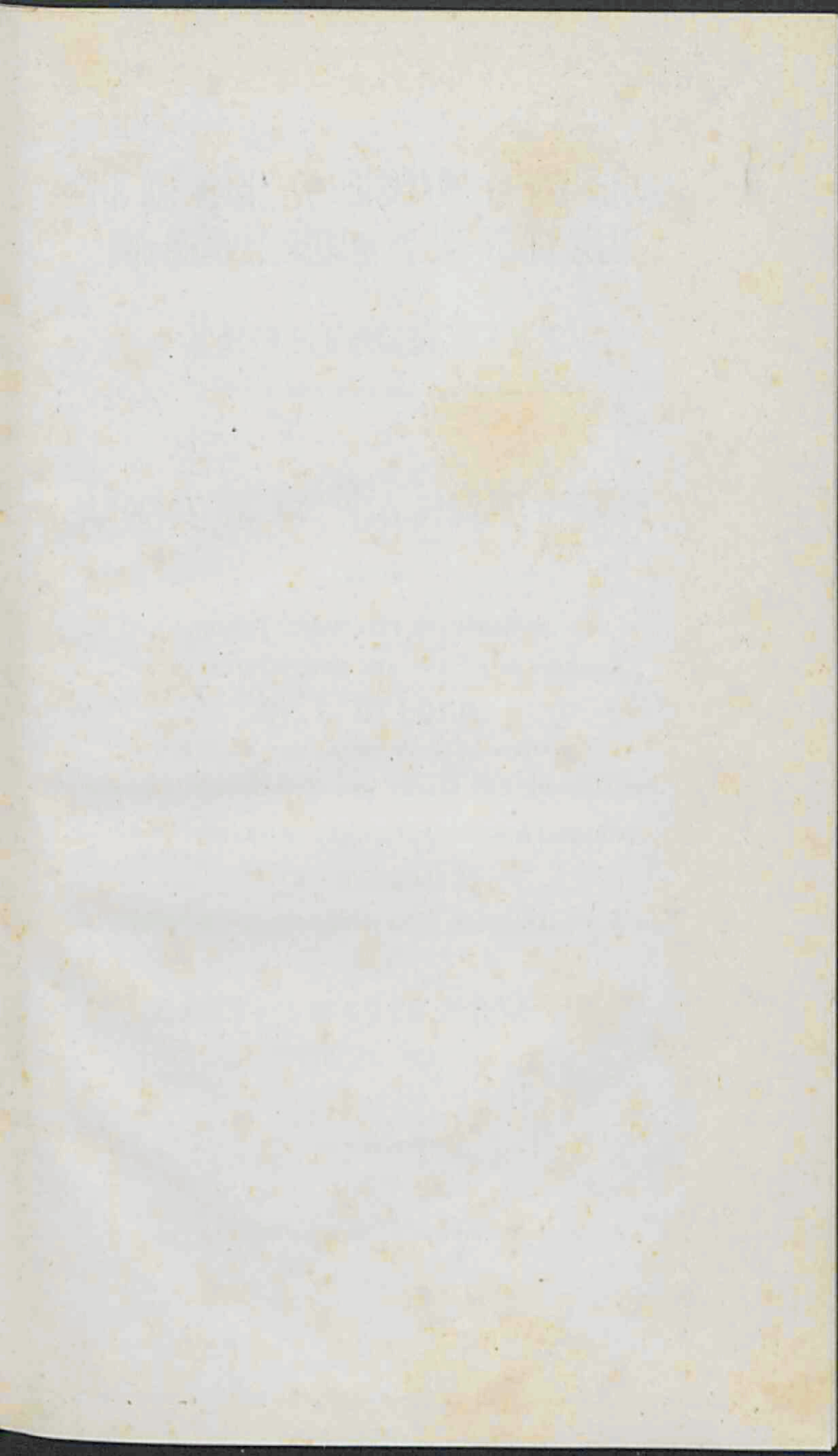
**Over het begrip, de uitdrukking en den invloed
der openbare meening in een vrijen Staat.**

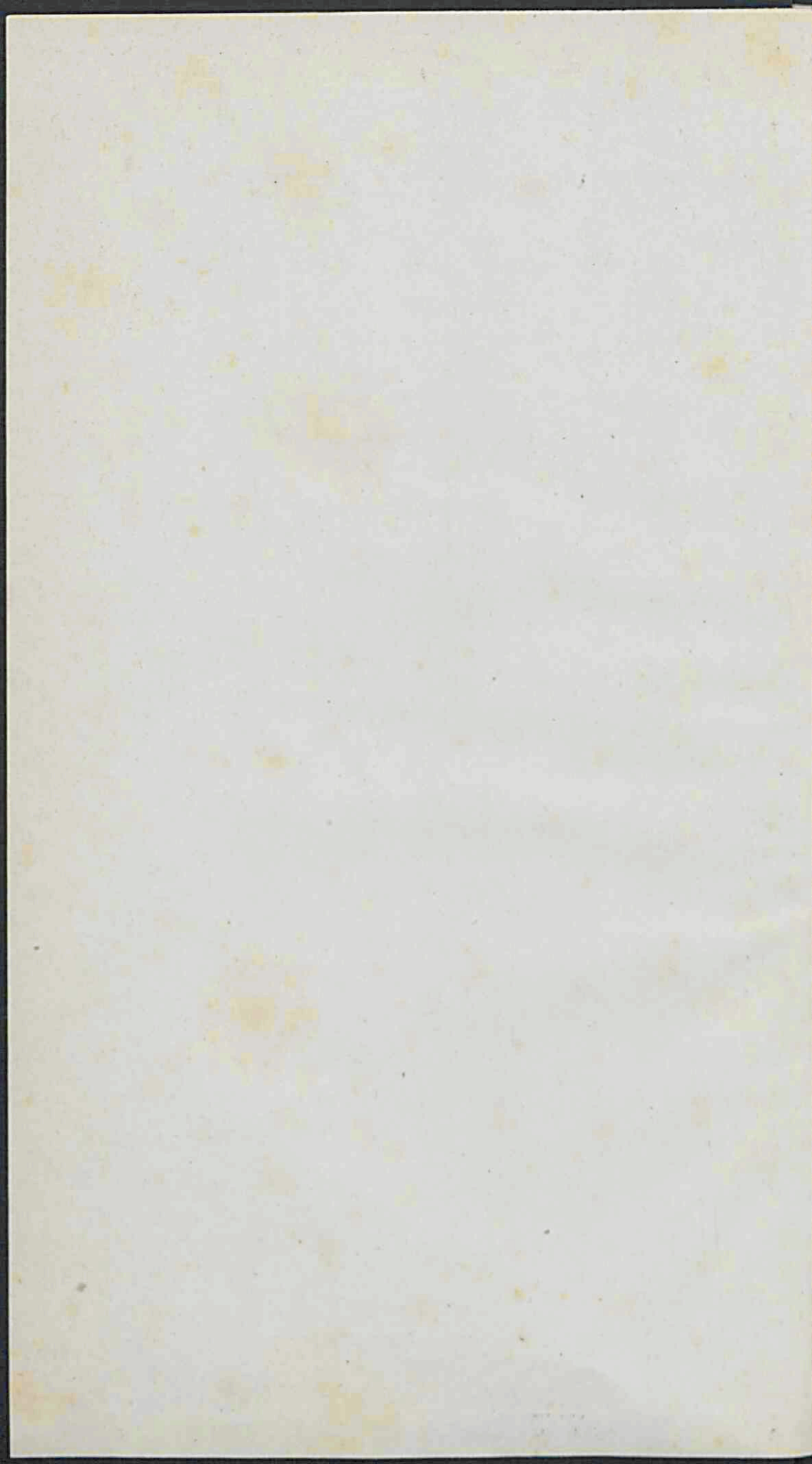

ROTTERDAM — VAN MEURS & STUFKENS.
1879.

recht
9

A gew 192, 1879.

OVER HET BEGRIP, DE UITDRUKKING EN DEN INVLOED
DER OPENBARE MEENING IN EEN VRIJEN STAAT.

PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD

VAN

Doctor in de Rechtswetenschap,

AAN DE

RIJKS-UNIVERSITEIT TE UTRECHT,

NA MACHTIGING VAN DEN RECTOR-MAGNIFICUS

Dr. E. MULDER,

HOOGLEERAAR IN DE FACULTEIT DER WIS- EN NATUURKUNDE,

VOLGENS BESLUIT VAN DEN SENAAAT DER UNIVERSITEIT,

EN OP VOORDRACHT DER RECHTSGELEERDE FACULTEIT,

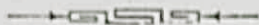
TE VERDEDIGEN

op VRIJDAG den 28 NOVEMBER 1879, des namiddags te 3 uren,

DOOR

MARTIN MARIE ROSMAN.

GEBOREN TE JERNATE.

ROTTERDAM — VAN MEURS & STUFKENS.

1879.

DEIN HET HEDER, DE INHOUDING EN DEY INHOUD
DEY ORDENAAR NEDERLAND IN DEY KUNSTEN

PROFESSORIALIT

DEY INHOUDING EN DEY INHOUD

DEIN HET HEDER, DE INHOUDING EN DEY INHOUD
DEY ORDENAAR NEDERLAND IN DEY KUNSTEN

DEIN HET HEDER, DE INHOUDING EN DEY INHOUD
DEY ORDENAAR NEDERLAND IN DEY KUNSTEN

DEY INHOUD

DEIN HET HEDER, DE INHOUDING EN DEY INHOUD
DEY ORDENAAR NEDERLAND IN DEY KUNSTEN

DEIN HET HEDER, DE INHOUDING EN DEY INHOUD
DEY ORDENAAR NEDERLAND IN DEY KUNSTEN

DEIN HET HEDER, DE INHOUDING EN DEY INHOUD
DEY ORDENAAR NEDERLAND IN DEY KUNSTEN

DEIN HET HEDER, DE INHOUDING EN DEY INHOUD
DEY ORDENAAR NEDERLAND IN DEY KUNSTEN

DEIN HET HEDER, DE INHOUDING EN DEY INHOUD
DEY ORDENAAR NEDERLAND IN DEY KUNSTEN

DEIN HET HEDER, DE INHOUDING EN DEY INHOUD
DEY ORDENAAR NEDERLAND IN DEY KUNSTEN

DEIN HET HEDER, DE INHOUDING EN DEY INHOUD
DEY ORDENAAR NEDERLAND IN DEY KUNSTEN

DEIN HET HEDER, DE INHOUDING EN DEY INHOUD
DEY ORDENAAR NEDERLAND IN DEY KUNSTEN

Patri S.

Over het begrip, de uitdrukking en den invloed
der openbare meening in een vrijen Staat.

Over het begin, de afwikkeling en het einde
der openbare zitting in een rijen Staal

*"Le gouvernement représentatif s'éclaire
par l'opinion publique, et est fondé sur elle."*

CHATEAUBRIAND.

§ 1.

Bij het bezigen van de uitdrukking Openbare Meening, moet het ieder terstond treffen, dat de geheele wereld er mede vertrouwd schijnt; de Publieke Opinie behoort tot de ernstigste onderwerpen van wetenschap, en toch heeft in het dagelijksche leven ieder het zijne er over aan te voeren, tot de geringste dagbladen toe, die met de benaming Publieke Opinie spelen als met eene eenvoudige zaak. Dikwijls wordt de uitdrukking dan ook misbruikt, men geeft zich vaak geene rekenschap van wat zij eigenlijk is, en wat slechts de meening van eene klasse of partij mag heeten, noemt men allicht volkswil en volksovertuiging, omdat men niet genoeg in het oog houdt, wat voor haar bestaan de vereischten zijn. Dikwijls ook hoort men, in Kamers van Volksvertegenwoordiging en daarbuiten, de Openbare Meening te kwader trouw inroepen voor of tegen een maatregel in behandeling (1), en dat met een zelfvertrouwen en

(1) JOSEPH MOSELEY. *Political Elements, or the progress of modern legislation* (London, 1852) pg. 168. "Its name is incessantly being forged. An assumption of its authority is incessantly being made by disappointed factions and ambitious individuals, to give weight to what they say, and dignity to their systematic opposition to the government."

eene stoutmoedigheid, eene betere zaak waardig; zooals MOSELEY zegt: „zij weten te goed dat, wanneer zij al ongelijk hebben, er niemand is om het hun te bewijzen”; want waar een wezenlijk verschil van gevoelen bij het publiek bestaat, zijn weinig feiten bij zooveel belangrijkheid zoo moeielijk te constateeren (1). Intusschen volgt uit dat veelvuldig gebruik en misbruik van de uitdrukking, dat ons onderwerp alle actualiteit heeft — en dat men zich van het belang der zaak wèl bewust is. Geen woord — getuigt ook MOSELEY (2) — dat in onze tijden eene zoo gewichtige en schitterende rol heeft gespeeld, als „Openbare Meening.” „All men are swayed by it,” zegt BULWER, „it is the public judge” (3).

Even als er zonder maatschappij, zonder gemeenschap van belangen van geene Openbare Meening sprake kan wezen, zoo is het duidelijk, dat er geene maatschappij denkbaar is zonder eenige Publieke Opinie; de bekende leer in 't midden gelaten, dat de maatschappij van jonger dagteekening zou zijn dan de menschheid, en enkel berusten op een „maatschappelijk verdrag”; eene leer, die veel bijval ontmoet en tot vele uitersten moge geleid hebben, maar die thans voor goed onhoudbaar gebleken en verworpen is (4). „Etwas derart findet sich bei jedem Volke, wenn es nicht durch das unbedingte Vertrauen zu der Regierung ersetzt wird, was eigentlich auch eine Form der öffentlichen Meinung ist” (5).

De ontwikkeling der publieke opinie en hare belangrijkheid hebben met de beschaving der menschheid gelijken tred gehouden; toch duurde het tot de Omwenteling van

(1) Ibidem p. 143.

(2) Ibidem p. 119.

(3) BULWER: *Life of Cola di Rienzi*: pg. 76. (London, Routledge, 1866).

(4) P. ROSSI, *Traité de droit pénal*. Ed. Faustin-Hélie. 4e druk; Tome I, p. 200. v.

(5) FERDINAND WALTER. *Naturrecht und Politik* (1863) p. 314.

1789, eer zij op staatkundig gebied eene vlucht namen en een' invloed verkreeg, die ongeëvenaard mag heeten. Durch die ~~Zeit~~ der ersten französischen Revolution in der europäischen Menschheit eingetretenen Ereignisse, ist die politische Erziehung rasch fort geschritten, und das Freiheitsgefühl und die dadurch bestimmte öffentliche Meinung haben eine ungewöhnliche Stärke und Bedeutung erlangt (1). In gelijken zin zegt HEGEL: Immer war die öffentliche Meinung eine grosse Macht, und ist es besonders in unserer Zeit, wo das Princip der subjectiven Freiheit diese Bedeutung hat. Was jetzt gelten soll, gilt nicht mehr durch Gewalt, wenig durch Gewohnheit und Sitte, wohl aber durch Einsicht und Gründe (2).

Geen onderwerp dat zoowel voor de staatkunde als voor de geschiedenis gewichtiger is. „It has no place in Locke or Blackstone — schrijft MOSELEY in 1852 — but no one shall hereafter treat of government or of politics without it being a fundamental idea of the book; no one shall write the history of these times without its turning up at every crisis as the thing on which all hangs” (3). „L'ordre social,” meent ook FONFRÈDE, „chez les peuples civilisés, repose sur deux bases principales: 1°. les croyances gouvernementales, qui attirent aux autorités publiques la soumission et l'obéissance des masses nationales; 2°. l'intimidation légale,” etc. (4). „It is,” zeide reeds HUME, „it is therefore on opinion only that government is founded, and this maxim extends to the most despotic and most military governments, as well as to the most free and the most popular” (5).

Als bron van wetgeving en als toetssteen en middel

(1) WALTER, *ibidem*, p. 316.

(2) HEGEL. *Grundlinien der Philosophie des Rechts*, § 316.

(3) MOSELEY *l. c.* p. p. 119.

(4) HENRY FONFRÈDE. *Oeuvres complètes* (1845). Tome III, p. 1.

(5) HUME. *Essays*. dl. I, p. 31. Cf. p. 47.

van kritiek (*Jus Constituendum*, Criminalpolitiek) voor het bestaande of ontijdig ingevoerde, oefent de publieke opinie een machtigen invloed uit. „Public opinion as ascertaining and exhibiting the actual wants of the people, and so affording, as it were, the materials, the subject-matter for legislating upon, is true in its operation, and performs an immense service” (1). „Bij repraesentatieve regeeringsvormen geldt het inzonderheid — dat er tweederlei vooruitgang is: een der bijzondere personen, die door hunne geschriften en gesprekken in de volksovertuiging den vooruitgang tot ontwikkeling brengen — en een der ministers, om vorm en werkelijkheid te geven aan hetgeen door de publieke opinie voor verwezentlijking rijp is” (2).

Verder speelt de Openbare Meening een gewichtigen rol als waarborg tegen willekeur en machtoverschrijding; zij vormt (3) als 't ware een Gerechtshof, dat boven alle gezag verheven, in laatste ressort eene hoogste uitspraak velt. „L'opinion publique (4) est plus forte et plus éclairée que la loi; plus forte parce qu'elle em-

(1) MOSELEY t. a. p. p. 204.

(2) Jhr. Mr. J. DE BOSCH KEMPER. Handleiding tot de kennis van het Nederlandsche Staatsrecht en Staatsbestuur, 2e Ed. (1865) Inl. p. 18.

(3) MOSELEY t. a. p. p. 120.

(4) NECKER. Manuscrits publiés par sa fille, dl. I, p. 17, v. — Evenzoo DIEGO SORIA DE CRISPAN, Philosophie de droit public, 3e Ed. Bruxelles 1855 (Traduit de l'Italien) Tome V, p. 128, v. „Quand le magistrat se trompe, quand le juge commet une injustice, quand l'usurpateur attente à la liberté de la patrie, il est peu de pays dans le monde, où il existe des magistrats institués pour condamner les excès de la force, ou du moins il n'est pas certain que la condamnation puisse être prononcée. L'opinion publique est un magistrat qui ne peut être ni séduit, ni intimidé! Elle rend son jugement, même quand elle est enchaînée.” Van zulk een hoogste rechtspraak gewaagt ook CHATEAUBRIAND, Oeuvres, Mélanges Politiques (Bruxelles, 1827) Tome I, Chap. XVII. De la liberté de la Presse. pg. 32: Dans un gouvernement représentatif il y a deux Tribunaux, celui des Chambres, où les intérêts particuliers de la nation sont jugés, celui de la nation elle-même, qui juge en dehors les deux Chambres.

brasse tout le peuple, plus éclairée parce que c'est le travail des nations et des siècles, tandis que la loi peut être le travail d'un seul homme. Cette supériorité de l'opinion est surtout sensible dans un état monarchique, parce que les membres de la société, n'y ayant point de part à la combinaison des lois, ils portent toutes leurs forces vers l'opinion; ils en font comme le représentant de leurs vœux et de leurs pensées, et ils lui élèvent un tribunal qu'on est obligé de respecter, quoiqu'il n'ait ni soldats ni maréchaussée, mais parce qu'il dispose en souverain des deux grands ressorts de la société perfectionnée, la considération et le mépris."

Wel mag het een netelig en veelzijdig ouderwerp heeten. Kunnen wij inderdaad het bestaan eener alvermogende publieke opinie erkennen en haar hoogschatten? (1) of hebben wij haar grootendeels te beschouwen als een verziensel van demagogen, die door haar te prediken, zich gunst en invloed bij de menigte zoeken te verwerven? In hoeverre is het mogelijk, zich van de publieke opinie te vergewissen, haar goed te doorgronden, en in hoeverre bestaat er dus kans om met goed gevolg op

(1) Cf. Opere di NICCOLO MACCHIAVELLI, Volume II (Milano, 1804). Discorsi Lib. I, p. 206. "E non senza cagione si assomiglia la voce d'un popolo a quella di Dio; perchè si vede una opinione universale fare effetti maravigliosi ne' pronostichi suoi; talchè pare que per occulta virtù è prevegga il suo male e il suo bene"; (capit. LVIII: La moltitudine è più savia e più constante, che un Principe"). Naar luid eener oude Fransche vertaling: "Aussi n'est ce pas sans cause que sa voix est comparée à celle de Dieu, car vous voyez communément qu'il gît de merveilleuses pronostications en l'opinion universelle, et semble par là qu'il ait en lui quelque vertu secrète, qui lui fasse sentir de loin son bien et mal advenir". Machiavelli, «Les discours de l'Etat de paix et de guerre»; ensemble un livre du même auteur intitulé le Prince. Traduit d'Italien en Français (Rouen, 1586) p. 223, v.

Cf. ook DELOLME, Constitution of England. II cap. 13. p. 262, en ANCILLON. Nouveaux essais de politique et de philosophie, I, pg. 53—55 en II p. 278.

de πολλοὶ te werken, op de menigte die — zooals HEGEL zegt — „nicht weisz was sie will“, en iets zoo grillig, wuft en veranderlijk als hare opinie, te leiden? Vox populi, vox Dei (1) roepen sommigen uit en juichen het toe zoo dikwijls aan de Openbare Meening concessies worden gedaan; want zij zien den tijd naderen — om met PERTHES te spreken — „in welcher sich die Herrlichkeit des Menschengesistes mit seiner ganzen ursprünglichen Frische und Kraft offenbare, nachdem er die Fesseln abgestreift, mit denen biszu unseren Tagen jede Gegenwart durch ihre Vergangenheit gebunden gewesen sei“ (2). De angstvalligen en twijfelmoedigen zouden niets liever zien dan al die heerlijkheid, maar worden door hun vrees voor anarchie beheerscht en tot de slotsom gebracht, dat men slechts zeer noode er toe mag overgaan, aan den wensch van het publiek gehoor te geven; volgens hen zoude het altijd het toppunt van onvoorzichtigheid zijn, den wil der menigte te beschouwen als een' absoluten toetssteen voor waarheid en recht. Eene andere vraag is, welke feitelijke macht in een' vrijen staat de publieke opinie behoort uit te oefenen, afgezien van hare innerlijke waarde. Beschouwt men de Openbare Meening als de denkwijze van het volk — dit als één geheel genomen — zoo hangt deze vraag blijkbaar af van eene andere: de theorie der Volks-

(1) De uitdrukking „vox Populi vox Dei“, staat niet alleen. HESIODUS zeide reeds:

Φήμη δ' ὅστις πάντων ἀπέλλυσται, ἤντινα πολλοί,
Λαοὶ φημίζουσι.

ARISTOTELES noemt het iets „κράτιστον, πάντας ἀνθρώπους φαίνεσθαι συναμολογώντας τὰς ζητούμεναις“ Bekend zijn ook de uitspraken van CICERO (TUSCULANA.): In re consensio omnium gentium ius naturae putanda est; van SENECA (EPISTOLAE.): Argumentum veritatis est aliquid omnibus videri, en van QUINTILIANUS: „Pro certis habemus ea, in quae communi opinione consensus est, enz. Cf. DE GROOT. De jure belli & p.

(2) Cf. J. TH. PERTHES. Das deutsche Staatsleben vor der Revolution (1845) Einleitung.

souvereiniteit. Want er is beweerd, dat de oppermacht in dien zin bij het volk berust, dat waar dit gesproken heeft, niemand zich mag aanmatigen het beter te willen weten; dat men zich, ja, te wachten heeft voor het luide geschreeuw van geweldige, niets ontziende minderheden, maar dat de echte en onvervalschte meening van het publiek altijd „carries conclusion, if not conviction” en onfeilbaar is, òf als zoodanig door de Regeering moet worden erkend. Zij, die zoo spreken, zijn niet beducht voor uitspattingen van de zijde der menigte; daartegen zien zij een waarborg in de kracht van de Regeering en in den vooruitgang van het verstand des volks. Dat intusschen geheele volken en zelfs geheele geslachten niet zelden in de grofste en zonderlingste dwalingen vervallen zijn, leert de geschiedenis van alle eeuwen; en tegen het beweren, dat aan de echte volksopinie in ieder geval door de Regeering behoorde te worden gehoorzaamd, zou men met STAHL kunnen aanvoeren, dat het niet wijs is, aan ieder tijdperk de macht over te laten, om een later geslacht, „anders, und vielleicht besser überzengt”, zijn erfdeel onherroepelijk te verkorten. „Soll jede Spanne Zeit die unumschränkte Verfügung haben über Einrichtungen, die als Güter und als Band für alle Generationen bestimmt sind?” (1). En wat de meer onmiddellijke bezwaren betreft, aan zulk een systeem verbonden: „Er behoort weinig toe — schreef in 1845 Mr. J. DE BOSCH KEMPER — om al het ongerijmde in te zien, van een stelsel, hetwelk den wil van het Volk als richtsnoer der Regeering aanprijst. De wil van het Volk is geheel onbepaald; het wil rustig en welvarend leven, veel verdienen en weinig belasting betalen. Het wil recht en gerechtigheid en zoo min mogelijk belemmeringen. Maar de middelen

(1) Rechts- und Staatslehre, auf der Grundlage christlicher Weltanschauung von FRIEDRICH JULIUS STAHL, IIe Abth. (Die Staatslehre und die Principien des Staatsrechts). Heidelberg, 1856, p. 492.

om aan den algemeenen wil te voldoen, zij moeten gezocht worden door verstand, door Staatswijsheid, door beginselen van Staatsrecht en Staathuishoudkunde; zij kunnen niet aangewezen worden door den oppervlakkigen wil der menigte. In alle Landen, waar men den wil des Volks heeft gesteld in plaats van 't geen staatswijsheid beval, heeft men juist datgene verkregen, wat het volk in 't algemeen niet wenschte". (1).

Maar zelfs afgezien hiervan schijnt die geheele theorie der Volkssouvereiniteit eene leer die, al is zij in bespiegeling onbetwistbaar, ten gevolge van de delegatie door het Volk aan de Regeering — 't zij dan van de souvereiniteit of van hare uitoefening —, en meer bepaald sedert de nauwkeuriger afbakening der Staatsmachten in de Constitutiën van den nieuweren tijd, veel van hare practische beteekenis heeft verloren (2). Even vóór de omwenteling van 1789 in Frankrijk, en die van 1795 in ons Vaderland, lieten eenigen onzer beste staatkundige schrijvers over dat onderwerp zich in dezer voege nit: „Ik bedoel de leer van 's volks alvermogen. Het argument, dat ik uit het herhaalde gedrag van onze natie bijbreng, schijnt mij ad hominem en onwederleg-

(1) Zie de „Tijdgenoot" van 1845, blz. 200 en zijn geschrift Volkswil en Volksbelang. (Amsterdam, 1848) p. 25.

(2) Want sedert die meer juiste afbakening kan men met recht met DE BOSCH KEMPER beweren (t. a. p. 218) „Onschénbaar en Souverein is de Koning in de uitoefening van zijne macht, de rechter in zijne rechtspraak, de plaatselijke regeering in het plaatselijke, de ingezetene in zijne woning, in zijn brievengeheim, ieder is er souverein in zijn eigen gebied, terwijl èn Koning èn Parlemtent èn rechters èn ambtenaren èn ingezetenen verantwoordelijk zijn, het meest voor hun geweten en de publieke opinie, dat zij hun eigen gebied niet zullen verlaten en op een ander gebied zullen inbreuk maken." „Le voeu de tous on de la pluralité des membres d'une société est et sera toujours une acte de souveraineté, car le peuple même qui, par un consentement libre et unanime, se soumet à un prince absolu, fait un acte de souveraineté". Mémoires de MALOUEF, 2me Edition, Tome II, Lettre à mes Commettants p. 79.

lijk. Ik ben in gemoede overtuigd, dat onze Regeeringsform het bloote uitwerksel van bedrog en geweld is, zo men dezelve niet op deezen grond wil vestigen. Ik voorzie wel den ondank, dien ik bij veelen behalen zal door deeze snaren aan te roeren; doch ik bekreun mij daar weinig aan. 't Is meer dan tijd, dat het menschdom zijne regten leere kennen; dit zal hen die (om den aartigen inval van zeeker Lid des Hooger Huizes, in Engeland te gebruiken) die — zeg ik — zich verbeelden, dat zij met laarzen en spooren en 't overige menschelijke geslagt met zadels op de ruggen geschaapen zijn, opdat zij 't naar goedvinden zullen mogen dood jaagen, voorzichtigheid leeren. De regten des volks zijn even heilig, ja heiliger, dan die der Overheden, en niettemin is het doorgaands eene misdaad geweest, dezelve te verdedigen. Het gevaar dat er uit soortgelijke stellingen voor de rust van de burgerstaaten te vreezen is, is een hersenschim, of liever eene uitvinding van de heerschzucht en derzelve vleijers." (1). Onmiddelijk sluit zich hierbij aan de plaats, die wij vinden in de „Grondwettige Herstelling van Nederland's Staatwezen" (2): Wij zullen, in de eerste plaats aanmerken, dat het gevaarlijk kan zijn, de Souvereiniteit van het Volk te gaan verkondigen in een Land, daar oude constitutiën, en uitdrukkelijke wetten hetzelfde van allen invloed op de regeering be-roofd hebben. Misschien zou het in Frankryk, in Spanjen, in Venetiën, in Genua, in Bern, enz. noch voorzichtig, noch welvoeglyk zyn, opentlyk te zeggen dat de Koningen of de Patricische geslachten niet anders zyn dan dienaars van het gezaamentlyk ligchaam des Volks. De grondstellingen der Volksregeering te willen doen aannemen onder een Eenhoofdig of onder een geheel Aristocratisch

(1) Zie „Brieven van en aan J. D. VAN DER CAPELLEN VAN DE POLL, uitgegeven door Mr. W. H. DE BEAUFORT (1879); Brief van V. D. C. aan PIETER PAULUS, pg. 41, v.

(2) Amsterdam, 1808, p. 161, v.

Staatsbestuur, is voorzeker niets anders dan verwarring en binnenlandsche oorlogen te willen verwekken. Het verkondigen van dergelyke leerstellingen kan daarenboven onnuttig en gevaarlyk zyn; onnuttig voor volken die met eene andere soort van regeering te vreedten zyn, en gevaarlyk voor volken welker zeden niet genoeg mochten voorbereid zyn tot eene zoo kiesche verandering. Maar wanneer een Volk het geluk geniet, van onder zyne bezittingen het dierbaar voorrecht te moogen rekenen, van aan zich zelf het oppergezag behouden te hebben, dat andere natiën verondersteld worden te hebben afgestaan aan een' Vorst of aan eenige bevoorrechte familiën, is het betaamlyk, en zelfs noodzaaklyk, dat het bewust zy van zyne regten. Het behoort kennis te hebben van eene Constitutie, van welke het een medelid is. Men behoeft niet te vreezen voor de gevaarlyke gevolgen van zulk een onderrechting, dan alleen, wanneer de ingezetenen hunne pligten niet kennen, zo wel als hunne voorregten, of wanneer de constitutie kwaalyk zaamgesteld is, en in beide gevallen moet men trachten het kwaad te verbeteren."

Dit een en ander ten betoge van het gewicht en den rijkdom van het onderwerp Openbare Meening. Daar het ons echter te ver zoude voeren, om alles, wat in ruimeren zin daartoe behoort, ook maar in hoofdzaak te behandelen — iets dat bovendien het bestek van ons geschrift verre zou te buitengaan — zoo hebben wij ons tot taak gesteld, enkel aan de beschouwing van het *begrip*, de *uitdrukking* en den *invloed* der Openbare Meening in een vrijen Staat, eenige bladzijden te wijden, wel bewust, hiermede de belangrijkste gezichtspunten van ons onderwerp te hebben aangestipt.

§ 2.

Wanneer men het maatschappelijk leven oplettend gadeslaat, kan men een feit waarnemen, dat terecht wordt aangevoerd als een der krachtigste bewijzen voor de gezellige natuur van den mensch; wij bedoelen het levendig, algemeen en eenstemmig besef van klaarblijkelijkheid, dat alle individuen, onverschillig tot welk volk zij behooren, doordringt waar het zaken geldt van algemeen belang. Hoe ook over alle mogelijke onderwerpen de meeningen uiteenloopen, zoodra het zaken geldt, die met het algemeen belang in verband staan, heeft ieder slechts zijn gezond verstand te raadplegen, om tot eene conclusie te komen die — in hoofdzaak — overeenstemt (1). Al bestond bij den mensch, „cet être flexible, zooals hem MONTESQUIEU noemt, se pliant dans la société aux pensées et aux impressions des autres” — deze overeenstemming niet van nature, dan nog zoude ongetwijfeld het samenzijn in de maatschappij door eene zekere algemeene leef- en denkwijze en door den invloed der leden op elkander, eene onweerstaanbare gelijkvormigheid aankweeken in de ontwikkeling van onzen geest en ons gemoed (2), al was het slechts door de onophoudelijke oefening van die gaven en ta-

(1) PELLEGRINO ROSSI t. a. p. p. 200. Parlerons-nous du sentiment de l'évidence appliqué par tous les hommes précisément aux objets d'un intérêt commun? De ce sentiment vif, universel, unanime sur une foule de points, même sur des points que le raisonnement a ensuite voulu contester? On appellera ces croyances communes des préjugés, des erreurs; ne disputons pas sur les mots; les croyances existent; elles sont universelles et nullement communiquées d'homme à homme, c'est un lien visible de sociabilité."

(2) "L'art de la civilisation tend sans cesse à rendre tous les hommes semblables en apparence et presqu'en réalité," is een bekend gezegde van Mme DE STAËL. Cf. FÖLITZ. Staatswissenschaften im Lichte unserer Zeit. I p. 356, v. "Die Cultur des Volkes als erste Bedingung des inneren Staatslebens."

lenten, waarop het bij het nastreven van het doel der maatschappij vooral aankomt. En die gelijkvormigheid zal noodwendig nog grooter wezen daar, waar de Regeering er zich op toelegt haar te bevorderen, en op alle wijzen aan hare onderdanen dezelfde beginselen in te prenten.

Deze overeenstemming nu, waarvan de ontwikkeling samenvalt met de algemeene beschaving, schijnt ons toe de ware grondslag te zijn der Openbare Meening. De publieke opinie zelf zoude men o. i. kunnen bepalen als *het algemeen oordeel door ieder der leden van eene maatschappij, over eene zaak, die de maatschappij betreft, geveld, met zoodanige overeenstemming en gelijkheid, dat men het als het oordeel der maatschappij zelve beschouwen mag* (1). Hierbij is nog te bepalen welk verband er bestaat tusschen eene oordeelvelling van de individueele leden eener maatschappij en eene wilsverklaring van die maatschappij zelve.

Tot dit laatste is vooreerst noodzakelijk, dat bijna allen over de aangelegenheid *eenige* opinie hebben, zoodat er geene of slechts enkele onmondigen worden gevonden, die over de zaak hoegenaamd geene denkwijze koesteren, die zich niet met haar hebben bezig gehouden,

(1) FERDINAND WALTER. Naturrecht und Politik, p. 314: Sie drückt in ihrem normalen Zustande die in den zum politischen Fühlen und Denken befähigten Schichten des Volkes vorherrschende Auffassung und Beurtheilung der öffentlichen Einrichtungen, Bedürfnisse und Anordnungen, nach Maassgabe des ungekünstelten praktischen Verstandes, aus." DIEGO SORIA DE CRISPAN. Philosophie du droit public, traduit de l'Italien, 3me Edition (Bruxelles, 1855). Tome V p. 126. "Nous nous bornons ici à la bonne opinion publique — qu'on peut définir, une manière de penser uniforme et constante de toute, ou de la majeure partie d'une nation, grâce à laquelle la nation juge ce qui est bon ou mauvais; et en même temps estime ou méprise, loue ou blâme, honore ou taxe d'infamie tout ce qui est conforme ou contraire à sa prospérité vraie et constante."

of voor wie de zaak onverschillig is (1). Het is duidelijk dat ten aanzien van een onderwerp, waarbij de groote meerderheid van het volk koud blijft, omdat het onbekwaam of onwillig is een oordeel te vellen, ja waarbij niet belangstelling tot den regel en onverschilligheid tot de uitzonderingen behoort, van publieke opinie geen sprake kan zijn. Vervolgens, wilde men een gevoel over eenig onderwerp voor publieke opinie laten gelden, dan zoude het natuurlijk wenschelijk zijn, wanneer alle leden die over de zaak een gevoel koesteren, eenstemmig waren; maar het „quot capita tot mentes” is niet van gisteren, de aard van den mensch brengt mede, dat wij bij een groot aantal individuën nooit, of zeker zeldzaam, geheele overeenstemming van gevoelens vinden; en daar er toch eene ratio moet zijn expediendi negotia, zoo is het duidelijk, dat ook hier de overeenstemming van de meerderheid gelden moet voor die van allen. (2).

(1) Men vergelijke hierbij hetgeen wij lezen in de Dissertatie van RUTGER JAN SCHIMMELPENNINCK. „De imperio populari rite temperato” (Lugduni Bat. 1784) pg. 32. „Ut secundum requisitum consequamur, quo volumus illos, quibus locus in comitiis pateret, eius esse condicionis, ut nihil prorsus ipsos impediatur, quominus suffragium libere ferre possiat, omnes eos arcendos esse dicimus, qui ab aliorum arbitrio directe pendent; — maxime enim Reipublicae interest talibus civibus comitia constare, qui libere suffragium ferre audeant, ac quorum iudicium, nec ob nimiam erga alios affectionem naturalem, nec ob potentiae metum vitari solet.”

(2) Zooals BENTHAM zegt: Comme il est impossible qu'il existe une identité parfaite et constante de sentiments dans une grande réunion d'individus, on est convenu de donner la même force à l'acte d'une majorité, qu'à celui du nombre total. — Ceci mène à se contenter du vœu de la majorité simple; car quelque loin qu'il soit du véritable vœu universel, il en est plus près que le vœu contraire.” (BENTHAM, Tactique des Assemblées législatives, Edit. DUMONT, Tome I pg. 9, 10. — Reeds lang te voren had HUGO DE GROOT gezegd, sprekende over de „consociationes:” Habent autem omnes hoc commune, quod in iis rebus, ob quas consociatio quaeque instituta est, universitas, et eius pars maior nomine universitatis, obligant singulos, qui sunt in societate. Omnino enim ea credenda est, fuisse

Het ontstaan van zulk eene publieke opinie is altijd eene zaak van tijd. De overeenkomst en gelijkheid van de individueele meeningen, die noodig is voor het aanwezig zijn eener publieke opinie wordt eerst langzamerhand geopenbaard. Of die tijd langer of korter zal duren, hangt af van verschillende omstandigheden. Terwijl het oppervlakkig schijnt, dat in een' kleineren Staat eene Openbare Meening zich spoediger moest vormen, dan in een' grooteren, zoo is het tegendeel waar. Want ofschoon een grootere Staat meerdere inwoners bevat, zoo staat daar tegenover, dat juist door het aantal leden in eene grootere maatschappij, het individu er minder geteld wordt, vergeleken met het geheel, en dat plaatselijke en individueele belangen er meer op den achtergrond worden gedrongen, dan in een kleineren Staat of Maatschappij mogelijk is (1). En buitendien is op den spoed, waarmede zich eene Openbare Meening vormt, de trap

voluntas in societatem cœuntium, ut ratio aliqua esset expediendi negotia: est autem manifeste iniquum, ut pars maior sequatur minorem: quare naturaliter, seclusis pactis ac legibus, quae formam tractandis negotiis imponunt, pars major ius habet integri. THUCYDIDES: κύριον εἶναι ὁ, τὸ ἄν τὸ πλῆθος ψηφίσῃται. APPIANUS: ἔστι δ' ἐν τῇ χειρονομίᾳ καὶ δίκῃ αἰετὶ τὸ πλῆθος δικαιότερον, cct.

(1) Vergelijk hetgeen de schrandere K. S. ZACHARIÄ hieromtrent mededeelt in zijne „Vierzig Bücher vom Staate (1839) Umarbeitung, II^{er} Band X^{es} Buch, Anhang p. 105: „Mit den Interessen geht es wie mit den Meinungen, wie sich eine gemeine oder öffentliche Meinung leichter in einem groszen als in einem kleinen Gemeinwesen bildet, so vereinigen sich in jenem leichter als in diesem die Interessen der Einzelnen zu einem Allen oder der Mehrzahl gemeinsamen Interesse. Ebenso ist es ein Anderes, mit Millionen, ein Anderes, nur mit Tausenden für einen Mann zu stehen. Doch ist auf der anderen Seite nicht zu übersehen, dasz in kleinen Staaten die Einzelnen mehr und inniger aneinanderhängen, und selbst an ihren Wohnort oder an ihr Wohnland mächtiger gefesselt sind, ja, dasz diese Anhänglichkeit selbst ganze Generationen gleichsam zu einer Einzigen vereinigt. — Man kann hinzusetzen dasz ein kleiner Staat seine Aufgabe beschränkter sie ist, desto vollkommener lösen kann. In einem groszen Staate gilt der Einzelne weniger als in einem kleinen Staate.“

van beschaving waarop de Maatschappij staat, en de gesteldheid der gemoederen blijkbaar van veel grooteren invloed, dan hare uitgebreidheid. Wie ziet niet in, dat een Staat zooals de onze, waar eene geregelde orde van zaken heerscht, waar men een tamelijk hoog peil van individueele ontwikkeling heeft, waar men drukpers, publiciteit en tot op zekere hoogte een' publieken geest kent, een' oneindig vruchtbaarder bodem moet aanbieden voor het ontstaan eener publieke Meening over eenige aangelegenheid, dan de duistere Staten der Midden-eeuwen, toen men niets had van dat alles waarop wij ons beroemen?

Men verwarre de Openbare Meening niet met het partijgevoelen; het heeft met de Publieke Opinie dit gemeen, dat het met het begrip van maatschappij samenhangt, omdat zonder haar geene partij denkbaar is. Nooit kan de leer eener partij zich enkel door hare getalsterkte tot publieke opinie verheffen, omdat eene partij altijd eene meer of min krachtige oppositie veronderstelt, die met het bestaan van Openbare Meening onvereinigbaar schijnt. Publieke opinie en partijgeest sluiten elkan-der niet uit; zoo was de overtuiging, die in het einde der vorige eeuw onder de Vendeërs heerschte aangaande de beginselen der Fransche Omwenteling (1), eene publieke opinie en tevens een partijgevoelen, alnaarmate men die provincie beschouwt op zich zelf of haar stelt tegenover geheel Frankrijk. Wel is het waar, dat men de geestdrift en dweepzuchtige vaderlandsliefde der Vendeërs, hunne edele verkleefdheid aan den Troon en den Godsdienst, niet op ééne lijn kan stellen met meeningen zooals men die vaak koelzinnig hoort verkondigen omtrent onverschillige onderwerpen; evenals wij in eene individueele meening verscheidene trappen waarnemen,

(1) Cf. MIGNET, Histoire de la Révolution Française.

en onderscheid kunnen maken tusschen een oppervlakkig gevoelen, dat nauwelijks op gronden rust, eene wezenlijke opinie, en eene diepgevoelde, heilige overtuiging, zoo is het ook met de Openbare Meening. Intusschen schijnt zelfs de diepst gevoelde overtuiging uit haren aard onder de opinies gerangschikt te moeten worden, daar immers de hooge of lage dunk, dien men koestert over de waarde van het gevoelen dat men aankleeft, zelf eene meening is.

§ 3.

Van de Openbare Meening is wel te onderscheiden de Publieke Geest, „die groote springveêr van alle besturen, die eene Vertegenwoordiging tot grondslag hebben” (1). Publieke geest of burgerzin, de *public spirit* der Engelschen, is een edeler, verhoogde uitdrukking van den Volksgeest, een vaderlandslievende toewijding aan de publieke zaak, of — om de bepaling van Mr. VAN DELDEN over te nemen: — „Publieke Geest (2) is deelnemende belangstelling in de lotgevallen van den Staat waarvan wij leden zijn, met de zucht om, elk in zijne kring, mede te werken ter bevordering van het welvaren van den Staat”. Het is dus duidelijk dat die beiden onderling teneenenmale verschillen. Publieke Meening is zuiver eene zaak van het verstand, publieke geest daarentegen van den wil en van het gemoed; het is plichtbesef op het maatschappelijke toegepast, de „vertu” waarvan MONTESQUIEU in den aanvang van zijn „*Esprit des Lois*”

(1) Het is de uitdrukking van het Rapport der Staatscommissie tot herziening der Grondwet, aan Koning WILLEM I gedaan, den 13^{en} Juli 1815.

(2) „Over Publieken Geest,” door Mr. A. VAN DELDEN (1855). Vroeger, in 1827, had over dit onderwerp reeds geschreven Mr. J. G. VAN NES.

spreekt, met de woorden: „Il faut observer que ce que j'appelle la *vertu* dans la République est l'amour de la patrie, c'est-à-dire l'amour de l'égalité. Ce n'est point une vertu morale, ni une vertu chrétienne, c'est la vertu *politique*; et celle-ci est le ressort qui fait mouvoir le gouvernement républicain"; en die wij wedervinden in het Ve Boek (1): „C'est l'amour de la république, c'est un sentiment et non une suite de connaissances; le dernier homme de l'Etat peut avoir ce sentiment comme le premier. — En naissant on contracte envers la patrie un devoir dont on ne peut jamais s'acquitter."

Evenzoo is de honnête homme, dien MONTESQUIEU op 't oog heeft in het 3e Boek Ch. V, hij die van public spirit en vaderlandsliefde is doordrongen de „echte patriot", dien WAGENAAR zoo uitnemend beschrijft waar hij zegt: Een patriot heeft zulk een sterke en opregte zugt voor den welstand zyns Vaderlands, dat hy zyn eigen belang niet slegts in de waagschaal, maar daar de nood het eischt, geheellyk aan een zyde stellen durft, om het belang zyns Vaderlands te bevorderen. Hy merkt zyne landsluiden en zig zelve aan, als leden van één ligchaam. Zyn hoogste wensch is, dat hy zelf en alle de byzondere leden van den Burgerstaat gelukkig zyn en tot elkander's geluk medewerken mogen; om dezen zynen wensch te bereiken, wendt hy zyne ernstigste pogingen aan. Enz. (2).

Een algemeen heerschende publieke geest is de krachtigste waarborg voor de zekerheid in een' vrijen Staat, niet alleen indirect, maar ook rechtstreeksch; niet alleen wijl hierdoor het algemeen gehalte der natie verbetert, het peil verhoogd wordt, maar ook omdat de echte open-

(1) Esprit d. L. Bk. v. Ch. 2 en 3.

(2) JAN WAGENAAR. „De Patriot," een Weekblad, sedert 1747 in 't licht gegeven, in 1780 te Amsterdam herdrukt. Deel II, VIIe Vertoog. Uitvoeriger aangehaald bij KLUIT: „Rechten van den mensch in Vrankrijk" enz. p. 10, v.

bare geest ieder individu zal nopen, zelf handelend op te treden en der Regeering de behulpzame hand te bieden, waar het geldt de wering van wanorde. Hoe die hulpvaardigheid bij de ingezetenen kan worden aangekweekt, zien wij aangewezen in de ook in het buitenland gewaardeerde Circulaire van den Minister van Justitie D. DONKER CURTIUS van 10 Januari 1849 (N°. 51) „houdende beschouwingen nopens de wijze waarop de zekerheid van personen en goederen in de maatschappij het best kan worden verkregen” (1). „Is er eene misdaad gepleegd — zoo lezen wij daar — zij moet niet verborgen blijven, zij moet zooveel mogelijk, vooral in de plaats, waar zij is gepleegd, met alle omstandigheden, die tot ontdekking der schuldigen kunnen leiden, openbaar worden gemaakt, een ieder moet worden uitgenoodigd daaromtrent inlichtingen te geven. Allen moeten medewerken om den schuldige uit te vinden. Zóó wordt bijna kosteloos de veiligheid van personen en goederen verzekerd. Zóó bewaart een verstandig en vrij volk de orde, en toont het zich zijner vrijheid waardig; — dit is burgerdeugd en burgerpligt. Het gezag staat niet meer tegenover de ingezetenen, het bestaat voor hen; welwillend vindt het ondersteuning, en het wordt, in het belang van allen, krachtig door die ondersteuning. De ingezetenen moeten niet alleen aangemaand, maar aangemoedigd worden, der Justitie, die hen beschermt, behulpzaam te zijn. Voldoen zij daaraan, dan wordt de straffeloosheid onmogelijk, en door de zekerheid der straf kan de gestrengheid der straf verminderen, en door de verminderde gestrengheid der straf zal er weder meer bereidvaardigheid tot het aangeven van misdaden en tot het aanwijzen van misdadigers gevonden worden. Het

(1) Bijvoegsel tot het Staatsblad 1849, N°. 6. Vergelijk BONNEVILLE : „De l'amélioration de la loi criminelle.” Tome I (Appendices.)

een werkt hier het ander in de hand, en zoo kan er, wanneer elk zijnen pligt beseft, zonder groote kosten, eene tot nog toe ongekende zekerheid in de maatschappij bestaan."

En niet alleen dat het gezond verstand ons de bevordering van Volksbeschaving, Volkswelvaart en de handhaving der Nationaliteit gebiedend voorschrijft, ons eendrachtszin en verdraagzaamheid als plichten oplegt en ons verbiedt ons te onttrekken aan de kiesplicht en aan het vervullen van staatsburgerlijke betrekkingen — ook daar waar de lusten tegen de lasten *niet* opwegen (1) — die public spirit of burgerzin wordt ook door de Wet verondersteld. Zij verklaart dat „Een ieder die getuige is geweest van eenen aanslag, hetzij tegen de openbare rust of veiligheid, hetzij tegen iemands leven of eigendom, zal gehouden zijn daarvan dadelijk berigt te geven aan den ambtenaar van het Openbaar Ministerie bij de Rechtbank, hetzij van het arrondissement waarin de daad gepleegd is, hetzij van dat alwaar de beklagde woont of kan worden gevonden, of aan een der hulp-officieren" (2). Zij verklaart dat „in geval van misdrijf op heeterdaad ontdekt, elk dienaar van de openbare macht verplicht en *een iegelijk bevoegd* is, den verdachte aan te houden, en voor een der ambtenaren van het Openbaar Ministerie of een der hulpofficieren te brengen" (3).

(1) „De levensbestemming in een vrijen Staat is aan het Staatsleven deel te nemen. Men begaat in staatsrechterlijken zin een' zelfmoord wanneer men zich daaraan onttrekt," zie DE BOSCH KEMPER.

(2) Wetb. v. Strafv. art. 14, al. 1; hetzelfde kan men zeggen van art. 13.

(3) Wetb. v. Strafv. art. 39, al. 1; vooral in Engeland brengt men te dien opzichte het „Help yourself" in practijk. Nergens elders wellicht zou men zien gebeuren wat daar geschiedde bij gelegenheid van de aanbieding aan het Parlement van de Petitie der Chartisten in 1848, en waarbij men ernstige ongeregelheden dachtte. „The Houses of Parliament, — chrijft ERSKINE MAY t. a. p. Deel II, p. 245 — were filled by police and the streets guarded by 170,000 special constables. The assembling of this latter

Uitdrukkelijk legt zij aan ieder, die gedagvaard is om getuigenis der waarheid te geven — zoo in burgerlijke als in strafzaken — de verplichting op, te verschijnen en getuigenis af te leggen; enkele uitzonderingen daargelaten die met name worden genoemd (1) en zij bekrachtigt dit voorschrift door strafbedreiging (2), terwijl zij in geval van weigering, in burgerlijke zaken lijfswang veroorlooft en in strafzaken nog bovendien gevangenisstraf bedreigt (3). Op hetzelfde beginsel — dat de wet publieken geest veronderstelt — berust dat de getuige geene schadeloosstelling erlangt, tenzij hij ze *vraagt* (4). Op dat beginsel rust de verplichting van deskundigen, artsen en heelmeeesters om de justitie hunne diensten te betoonen (5), de verplichting tot het waarnemen van voogdij en dergelijke munera publica, die tot het afstaan van eigendom ten algemeenen nutte tegen schadeloosstelling (6), de verplichting tot het persoonlijk verleen van hulp in geval van brand en watersnood (1) enz.

force was the noblest example of the strength of a constitutional government, perhaps, to be found in history. The maintenance of peace and order were confided to the people themselves. All classes of society vied with one another in loyalty and courage. Nobles and gentlemen of fashion, lawyers, scholars, clergymen, tradesmen, and operatives, hastened together to be sworn, and claim the privilege of bearing the constable's staff on this day of peril. The Chartists found themselves opposed, not to their rulers only, but to the vast moral and material force of English society.' Op dien dag gold het in waarheid: "England expects that every man today shall do his duty." — Het is zeer zeker, dat wanneer de bewoners van Parijs in 1871 door dezelfde beginselen waren beziel geweest, als die van Engeland's hoofdstad in 1848, Frankrijk voor vele rampen was bewaard gebleven.

(1) Wetb. v. Strafv. art. 65; B. W. art. 1946.

(2) Wetb. v. Rechtsv. art. 116, v. Strafv. 66.

(3) Rechtsv. art. 117, 215. Strafv. art. 68, 69.

(4) Strafv. art. 70.

(5) Strafv. art. 49, 51.

(6) Gw. art. 147.

Eene Nationale meening — zegt VAN HOGENDORP — een openbare geest — zijn dingen, onafscheidelijk van eene Nationale Vertegenwoordiging en Constitutionele Regeering. Het eene sluit het andere in, en geen van beiden kan afzonderlijk bestaan. Eene Nationale Vertegenwoordiging zonder openbaren geest kan niet staande blijven; eene Natie zonder openbaren geest heeft geene vertegenwoordiging noodig." (1).

§ 4.

De uitdrukking publieke opinie wordt in tweederlei zin gebezigd; men hecht dien naam aan het totaal van de gevoelens die eene maatschappij koestert over openbare aangelegenheden; zoo kan men in het algemeen spreken van de Openbare Meening in Engeland of in Nederland; in dien zin is de publieke opinie als 't ware het beeld van de maatschappij waarin zij heerscht en draagt den stempel van al het eigenaardige dat zij bevat. In geheel anderen zin bezigen wij dezelfde uitdrukking, waar wij er door aanduiden eene enkele oordeelvelling eener maatschappij over een bijzonder vraagstuk. Men kan dus zeggen dat de publieke opinie, alsof zij een individu was of een lichaam, alle dingen die haar belang inboezemen aan haar oordeel onderwerpt, terwijl het resultaat dier beoordeeling de publieke opinie is.

Iedere Openbare Meening steunt bij de verschillende individuen op gronden, die door den verscheiden trap van intellectuele en zedelijke beschaving zeer uiteen kunnen loopen. Geen wonder! Wanneer reeds bij één

(1) Bijdragen. Deel V p. 24.

persoon verschillende beweegredenen samenwerken om over eene individueele zaak zijn gevoelen te vestigen, hoe verscheiden zal dan niet de reeks van drijfveëren zijn, die de meeningen van allen over eene sociale zaak beheerschen. Intusschen is het duidelijk, dat die verscheidenheid van gronden, waarop de individuën hunne meeningen bouwen, het gehalte en de kracht der Openbare Meening zeer vermindert en verzwakt. „In saying that a number of men — zoo zegt MOSELEY — or the whole community were of such an opinion, we must be understood to mean, not only that they had arrived at the same conclusion, but at the same conclusion on the same grounds. And one sees at once that in this, the proper sense of the word, there is not, and cannot practically be, any such thing as public opinion. For the variety of points of view, in which different minds view the same subject, the different degrees of capacity and education, even irrespective of the bias of party feelings and motives of interest, stand almost as an absolute bar to the formation of opinion by the public, in the strict sense of the word” (1).

Evenals bij het vormen eener opinie over eene individueele zaak, er onder alle beweegredenen één is, die een' overwegenden invloed uitoefent, zoo ook bij het ontstaan eener *publieke* opinie. Bij dat hoofdmotief wordt al het overige als iets bijkomends, dat desnoods verwisselen kan, zonder dat hierdoor de opinie wijziging ondergaat; met de hoofdreden verandert echter de opinie zelf. Zoo steunden het ontzag en de gehoorzaamheid, die men in de middeleeuwen betoonde aan de uitspraken van den Duitschen Keizer, en aan den banvloek van den Paus, rechtstreeksch op drijfveëren als eigenbaat en hebzucht, maar de indirecte en tevens de hoofd-

(1) MOSELEY t. a. p. Chapt. VIII p, 196, v.; p. 199.

reden was de overtuiging, in de gemoederen geworteld, dat beide het Keizerschap en het Pausdom instellingen waren, onmiddellijk door God verordend (1). De scharen van hen, die aan de kruistochten deelnamen, werden door allerlei stoffelijke beweegredenen gedreven, door eerezucht, hoop op buit, sommigen om zich aan de ellende in hun vaderland te onttrekken, de meesten waarschijnlijk door de vereenigde kracht van meerdere motieven. Maar de hoofdreden was gewis de algemeen heerschende overtuiging, dat men, door lijf en leven te wagen ten einde aan de ongeloovigen het heilige land te ontrukken, tegenover de Christenmaatschappij een verdienstelijk werk verrichtte. De onmiddellijke drijfveeren, waardoor het Duël zich tot op zekere hoogte nog in de publieke opinie zelfs van deze verlichte dagen weet staande te houden, kunnen zijn toorn, of de vrees om voor lafhartig door te gaan, of de zucht om zich te richten naar onuitwischbare vooroordeelen en gebruiken, maar dit alles veronderstelt vooraf het bestaan van den ijdelsten waan, dat in ieder geval door het duël de geschonden eer wordt gewroken.

§ 5.

Dat de Openbare Meening derhalve aan dwaling is

(1) Cf. c. TH. PERTHES. Das deutsche Staatsleben vor der Revolution p. 203, waar wij lezen: „So lange dem Bewusz sein des deutschen Volkes das Reich als eine weder durch Geschichte, noch menschlichen Geist vermittelte, sondern durchaus unmittelbare That Gottes erschien, war eine Gesinnung unmöglich, welche dem Reiche oder seinen wesentlichen Einrichtungen feindlich entgegen getreten wäre. Aus der Auffassung des Reiches als einer unmittelbar göttlichen und deshalb unbedingt guten politischen Schöpfung folgte indessen nicht,” u. s. w. — Zie eveneens LUDEN: Geschichte des Mittelalters, § 198.

blootgesteld, daaraan kan niemand twifelen, want een individueel gevoelen behoeft geene waarheid te bevatten en het verschijnsel dat de denkbeelden van een groot aantal individuën onderling overeenstemmen, kan aan dat gemeenschappelijk gevoelen toch geene bewijskracht verleenē, die het van elders mist. *L'autorité du nombre* — zegt BENTHAM — en *matière d'opinion prise en elle-même*, indépendamment de toute preuve, est donc un argument sans aucune force. Si on voulait lui donner quelque valeur dans quelque degré que ce fût, on serait d'abord conduit à l'absurde" (1). Evenzoo zegt ANCILLON: l'opinion n'est pas l'équivalent de la raison, mais la faveur et le crédit de certaines idées. — Aussi l'opinion a toujours une mélange de raison et d'erreur, qui ne permet jamais de la prendre pour la pierre de touche de la vérité (2).

Wanneer het gevoelen voor de massa der individuën op zich zelf weinig waarde zou hebben, zelfs waar zij alle middelen binnen hun bereik aanwendden, om zich een eigen oordeel te vormen, hoeveel minder beteekenis nog krijgen die gevoelens wanneer men nagaat, hoe zij werkelijk ontstaan. Want de individuën zijn veelal niet vrij in hun oordeel, niet zelden ziet men dat zij die door invloed of verstand boven anderen uitmunten, de overigen in hunne gevoelens medeslepen. „Comment se forme l'opinion? — vraagt ANCILLON — Il y a un petit nombre d'hommes, placés à une grande hauteur, qui cherchent sincèrement la vérité, pensent avec profondeur et disent ce qu'ils pensent à l'oreille d'un très-petit nombre d'hommes, faits pour les entendre. — Un plus grand nombre d'hommes s'en saisissent, mais les dénaturent, en les faisant passer par les milieux de leur

(1) BENTHAM. *Tactique* II p. 76.

(2) ANCILLON. *Nouveaux Essais* I p. 64.

ignorance, de leurs préjugés et de leurs passions, ils croient penser, et ils vivent d'emprunt et ne font que dire mal ce que d'autres ont dit beaucoup mieux, et ce sont eux qui, à force de répéter ce qu'ils ne comprennent pas, forment l'opinion de la classe nombreuse, qui parle sans penser" (1).

Buitendien is het duidelijk dat ook de toestand der maatschappij en de loop der gebeurtenissen een krachtig aandeel moeten hebben in het vormen en wijzigen van de opinies der individuën (2).

Wanneer het derhalve er verre van verwijderd is, dat de publieke opinie te allen tijde een echte toetssteen zoude zijn voor waarheid, volgt hieruit niet, dat er geene gevallen zijn, waarin zij inderdaad aanwijst, wat bij elken gegeven stand der maatschappij nuttig en noodzakelijk is. FONFRÈDE vindt de menigte *bonne, simple, attentive, mais peu susceptible à vérifier les faits*". Dit

(1) ANCILLON. *Nouv. Ess.* I pg. 65, cf. 66. EENZOO BENTHAM t. a. p. II p. 76. (Not.): "Que ne pouvons nous voir ce qui se passe dans l'esprit des hommes lorsqu'ils choisissent une opinion! Je suis sûr que si cela était, nous réduirions le suffrage d'une infinité de gens à l'autorité de deux ou trois personnes, qui ayant débité une doctrine que l'on supposait qu'ils avaient examinée à fond, l'ont persuadée à plusieurs autres, qui ont trouvé mieux leur compte, pour leur paresse naturelle, à croire tout d'un coup ce qu'on leur disait, qu'à l'examiner sérieusement. De sorte que le nombre des sectateurs crédules et paresseux, s'augmentant de jour en jour, a été un nouvel engagement aux autres hommes de se délivrer de la peine d'examiner une opinion qu'ils voyaient si générale, et qu'ils se persuadaient bonnement n'être devenue telle que par la solidité des raisons desquelles on s'était servi d'abord pour l'établir. Et enfin on s'est vu réduit à la nécessité de croire ce que tout le monde croyait, de peur de passer pour un factieux, qui veut lui seul en savoir plus que tous les autres, et contredire la vénérable antiquité; si bienqu'il y a eu de mérite à n'examiner plus rien et à s'en rapporter à la tradition. Jugez vous-mêmes si cent millions d'hommes engagés dans quelque sentiment de la manière dont je viens de le représenter, peuvent le rendre probable."

(2) ANCILLON t. a. p. I p. 78.

laatste is ontegenzeggelijk waarheid, in zooverre tot de waardeering van feiten grootere kunde en scherpzinnigheid vereischt is; maar dit houdt op, zoodra het zaken geldt, die door het eenvoudig gezond verstand juist beoordeeld kunnen worden (1): „the want of a disposition and capacity in the public, for searching out truths that lie deep, does not apply to those cases in which truth comes by impulse and intuition. Of the fairness or unfairness of a measure — of the honour and integrity of such and such a transaction — of the cruelty and oppression in such and such a case, The commonest intellects, and the most uneducated minds are capable of a fair estimate. In such matters truth is arrived at by the wisest, as well as by the simplest. — A Minister may commit a blunder with impunity, for it is only the few who perceive it. But an injustice, an unfairness, would bring down public opinion upon him at once.” „Zuschlagen kann die Masse” — zegt GÖTHE — Dann ist sie respectabel”, al volgt er op: „Urtheilen gelingt ihr miserabel”. Zoo lezen wij ook bij MONTESQUIEU (Livre II Ch. II): „Le peuple est admirable pour choisir ceux à qui il doit confier quelque parti de son autorité. — Mais saura-t-il conduire une affaire, connaître les lieux, les occasions, les moments, en profiter? Non, il ne le saura pas.”

Ook als uiting van de wezenlijke behoeften van het volk heeft — zooals wij reeds boven zagen — de Openbare Meening eene onbetwistbare hooge waarde. „The only foundations of society — zegt BLACKSTONE — are the wants and fears of individuals” (2). „The incompetency of the mind of the public for difficult investiga-

(1) MOSELEY t. a. p. pg. 202, 203, 204.

(2) BLACKSTONE (Editie STEPHEN) Commentaries. Vol. I p. 28. (2nd Edition.)

tion of truth, does not apply here. For it feels its actual wants; it does not reason on them, they present themselves — it does not search for them and the commonest minds are susceptible of them in their full integrity" (1).

Die zienswijze deelt ook STAHL: „Der allgemeine Drang der öffentlichen Meinung, wenn auch in seiner ausgesprochenen Gestalt irrig, ist doch nie ohne einen tieferlegenden, wahren Beweggrund — die Rücksicht auf sie ist nicht bloß ein Gebot der Klugheit, sondern auch der Sitte, nämlich der menschlichen Bescheidenheit, dasz der berufene Herrscher nicht bloß sein eigenes Urtheil über das Wahre und Ersprieszliche walten lasse, sondern die grosse (objective) in der Zeit liegende Bewegung, als einen Fingerzeig der höheren Macht, der er dienen soll, bedenke." (2). En reeds MACHIAVELLI zeide er immers in zijn tijd van: *si vede una opinione universale fare effetti maravigliosi ne' pronostichi suoi; talchè pare che per occulta virtù e' prevegga il suo male e il suo bene.*"

Though all good men, zijn de woorden van een zeer geacht staatkundig schrijver der XVIIIe eeuw (3), may not think themselves obliged to concur implicitly in the tumultuary resolutions of a people whom their orators take pains to agitate, yet, on the other hand, when this same people, left to itself, *perseveres* in opinions, which have for a long time been discussed in public writings, and from which — it is essential to add — all errors concerning facts have been removed, such perseverance is certainly a very respectable decision, and then it is,

(1) MOSELEY t. a. p. p. 204, v.

(2) STAHL t. a. p. pg. 490.

(3) DELOLME. Constitution of England, DL II, Ch. XIII p. 262. — De schrijver was een Zwitser, geen Engelschman. VAN DER CAPPELLEN VAN DE POLL noemt het werk *«een Chef d'oeuvre, een meesterstuk van allerdiepste staatkunde.»* (Brieven, uitgegeven door Mr. DE BEAUFORT, 1879).

though only then, that we may with safety say: „the voice of the people is the voice of God.”

Intusschen blijft het waar, dat de publieke opinie niet lichtvaardig als toetssteen voor waarheid gelden moet; zelfs wanneer de stelling van DELOLME bewezen is, zal de onmogelijkheid om te waken tegen opwinding door volksmenners, onbestendigheid, bedriegelijke kunstgrepen, dwaling in de feiten en geweld — de publieke opinie als zoodanig, in den regel onbruikbaar maken. Die öffentliche Meinung — lezen wij wel bij HEGEL (1) — enthält die ewigen substantiellen Principiën der Gerechtigkeit, den wahrhaften Inhalt und das Resultat der ganzen Verfassung, Gesetzgebung, und des allgemeinen Zustandes überhaupt, im Form des gesunden Menschenverstandes, als der durch alle in Gestalt von Vorurtheilen hindurchgehenden sittlichen Grundlage, sowie die wahrhaften Bedürfnisse und richtigen Tendenzen der Wirklichkeit. Zugleich aber — laat de schrijver er op volgen — wie dies Innere in 's Bewusstsein tritt, und in allgemeinen Sätzen zur Vorstellung kommt, theils zum Behuf des konkreten Raisonnirens über Begebenheiten, Anordnungen und Verhältnisse des Staats, und gefühlte Bedürfnisse, so tritt die ganze Zufälligkeit des Meinens, seine Unwissenheit und Verkehrung, falsche Kenntniz und Beurtheilung ein (2).

(1) HEGEL. Rechtsphilosophie § 317. Cf. NECKER. Manuscrits publiés par sa fille. Vol. I, p. 17, v.

(2) Iets verder, als tegenhanger van het vox Populi, vox Dei, de aanhaling:

Ch'l volgare ignorante ogn'un riprenda

E parli più di quel che meno intenda.

Bij NECKER lezen wij: Il est rare que l'opinion soit modérée dans ses décrets, l'impulsion dont elle a besoin pour devenir une puissance et résister aux obstacles la jette presque toujours au delà du but; il faut que sa véhémence, lui serve d'appui, et son exagération de publicité; mais alors son effet dépasse ses desseins; elle ne voulait qu'attaquer l'avarice, elle s'arrête au ridicule sur l'économie, elle ne voulait qu'honorer la franchise,

Men moet toegeven dat de menigte onbepaald blootstaat aan hartstocht en onwetendheid. Hoe dikwijls zijn niet de volken gedurende geheele tijdperken in de grofste dwalingen vervallen. Toont niet de algemeene geschiedenis dat concessiën, gedaan op aandrang van de publieke opinie — ofschoon zij somtijds heilzaam geweest zijn, en somtijds hunne schadelijke uitwerking daaraan te danken hebben gehad, dat zij te laat kwamen, dat men het juiste oogenblik had laten voorbijgaan — toch dikwijls uit zich zelf verkeerd en verderfelijk zijn geweest?

Alle hoofdbezwaren tegen de feilbaarheid der publieke opinie (1) vinden wij opgesomd bij STAHL, waar hij zegt: Sie unterliegt gewisz nicht weniger der Leidenschaft und dem Unverstand als der Fürst; — — sie ist kein gestaltendes Princip; — — sie ist ohne irgend ein beschränkendes Element, das selbst in der despotischen Monarchie nicht fehlt, denn der Fürst als wirklicher Herrscher ist

elle rend suspecte la circonspection. Elle ne voulait que flétrir la lâcheté, elle ternit la prudence. — On dirait que l'opinion publique ne peut agir sur les mœurs que par son excès. (Manuscrits publiés par sa fille I p. 20).

En bij MOSELEY lezen wij dienaangaande: The people is a thing so difficult to rouse into activity at all, that it is nothing but a violent effort, that awakens it; and such violent efforts are impelled by passion, not by reason. A powerful and energetic operation, brought on by mere conviction of truth, is a thing of rare occurrence, only seen in minds of a higher sort (t. a. p. pg. 191, 192.) — Wanneer het noodig was dit onderwerp nader aan te dringen, zouden wij nog naar MONTESQUIEU verwijzen, waar hij schrijft: Il faut que les affaires aillent, et qu'elles aillent un certain mouvement, qui ne soit ni trop lent, ni trop vite. Mais le peuple a toujours trop d'action ou trop peu. Quelque fois avec cent mille bras il renverse tout, quelquefois avec cent mille pieds il ne va que comme les insectes (Esprit des Lois, Livre II Ch. 2: "Du gouvernement républicain et des lois relatives à la démocratie.")

(1) Om een enkel voorbeeld te noemen: de Atheners toen zij SOCRATES tot het *κρίνειν* veroordeelden, de Romeinen toen zij zich een' keizer verkozen, de Florentijnen onder DE MEDICI, het volk van Rome na het bestuur van COLADI RIENZI, de Engelschen onder den huichelachtigen CROMWELL, de Franschen onder NAPOLEON I en NAPOLEON III.

immer durch die öffentliche Meinung beschränkt; was aber beschränkt die öffentliche Meinung wenn sie die Herrschaft hat? — Sie ist ohne berufene Vertreter und Organe; wird sie als politische Richtschnur erkannt, so ist es eben gar nicht die wirkliche, harmonische, blijvende Gesinnung der Nation, welke den Ausschlag gibt, sondern der Choc der augenblicklichen Erregung, das Feldgeschrei der leidenschaftlichsten und dadurch energischsten Partei im Staate, oder im ruhigsten Zustande die Meinung derer, welke die Tagespresse versorgen (1).

Zoo onbeduidend is — wij erkennen het — nu en dan de verbasterde publieke opinie in een niet-vrij land; en voegt men hierbij de lichtzinnigheid en onbestendigheid, waarmede de aura popularis heden op de handen draagt, wien zij gisteren verafschuwde en strak verfoeien zal, dan begrijpt men BULWER, al klinkt het ook wat overdreven, waar hij zegt, wijzende op de moeielijkheden, waarmede de staatsman te kampen heeft, die den vijandigen stroom der openbare Meening moet trotseeren: „Away with the *cant* of public opinion, away with the *poor delusion* of posthumous justice, he has offended the first, he will never obtain the last — A man thoroughly great has a certain contempt for his kind, while he aids them; their weal or woe are all, their applause, their blame are nothing to him. He walks forth from the circle of birth and habit; he is deaf to the little motives of little men” (2).

In ieder geval is het een waar woord van HEGEL (3): „Da sie — d. h. die öffentliche Meinung — in ihr nicht den Maaszstab der Unterscheidung, noch die Fähigkeit hat,

(1) STAHL t. a. p. p. 489.

(2) BULWER. *Life of Rienzi* pg. 77.

(3) *Grundlinien der Rechtsphilosophie*, § 318. Overbekend is ook het gezegde van Mme DE STAËL-HOLSTEIN: Un homme doit savoir braver l'opinion.

die *substantielle* ^{Seite} zum bestimmten Wissen in sich heraufzuheben, so ist die Unabhängigkeit von ihr die erste formelle Bedingung zu etwas Groszem und Vernünftigem in der Wirklichkeit wie in der Wissenschaft. — Wer die öffentliche Meinung, wie er sie hier und da hört, nicht zu verachten versteht, wird es nie zum Groszen bringen."

§ 6.

Om tot het bestaan van eene publieke opinie te besluiten, is het geen volstrekt vereischte dat men haar openlijk hoort en ziet verkondigen. Want het geval kan zich voordoen, dat eene inderdaad aanwezige onder de asch smeulende Openbare Meening zwijgt, zoodat men langs directen weg haar bestaan niet kan bespeuren. Ook ziet men soms, dat eene geheel tegenovergestelde meening, die zich uit, en krachtig uit, bij gebreke van tegenspraak veld wint en ten laatste voor de Publieke Opinie zelf wordt gehouden (1). Wat zoo dikwijls in iedere politieke vergadering gebeurt, dat het juist eene sluwe *minderheid* is, die regeert, en niet de meerderheid, kan men ook bij het volk waarnemen (2). Een reden

(1) MOSELEY: Polit. Elements: Chapter VII "Evidences of public opinion" p. 148: it is astonishing how frequently small but energetic minorities do thus impress their opinions on the majority. — It is the fault of most men in power, and of all legislators and politicians of a higher bearing that they let oppositions and popular parties assume, as it were par excellence, the credit of having public opinion on their side".

(2) MALOUEU t. a. p. Ch. XVIII: "la législative" p. 195. "Dans les gouvernements représentatifs, on croit que c'est la majorité qui fait les lois; rien n'est moins vrai; il est si bien dans la nature du pouvoir de se concentrer, que partout et toujours c'est la minorité qui gouverne — — la pluralité est passive. — L'Assemblée constituante et celles qui l'ont suivies se retrouvent, ainsi que tous leurs actes, dans cette définition."

hiervan is, „la nation n'est pas un être collectif, indivisible, agissant et parlant d'une seule voix (1). La très grande partie de ses intérêts ne parle pas; ils sont silencieux, occupés, sentant le mal qu'on leur fait, bien longtemps avant d'en discerner la cause. — Eh bien, ceux-la sont muets et souffrants, ils souffrent longtemps avant d'avoir une influence directrice sur l'opinion. — Mais il y a dans la nation un certain nombre de gens, qui se croient penseurs, qui sont parleurs, qui promulguent leurs pensées et leurs paroles, qui improvisent, qui répandent des solutions prétendues à toutes les difficultés; et la masse, bonne simple, attentive, mais peu susceptible de vérifier les faits, de compulser les citations de se débarrasser des liens d'un sophisme habilement tissu, répète ces fausses maximes, et fait écho à toutes ces phrases de l'avant-scène. Ainsi l'opinion isolée de quelques hommes marche, grandit, forme un

CHATEAUBRIAND: Oeuvres: Mélanges politiques. Tome I Ch. XX, p. 123: „Que les royalistes sont en majorité en France”. — S'ils étaient en majorité — répond on — la révolution n'eût pas eu lieu! — Et depuis quand, dans les révolutions, la majorité a-t-elle fait la loi? L'expérience n'a-t-elle pas prouvé que c'est plus souvent la minorité qui l'emporte? La nation voulait-elle le meurtre de LOUIS XVI? voulait-elle la Convention et ses crimes? voulait-elle BONAPARTE et sa conscription? Elle ne voulait rien de tout cela, mais elle était contenue par une minorité active et armée. Doit on inférer que parce que la majorité se tait, ses intérêts n'existent pas dans un pays? Dans ce cas il faudrait presque toujours conclure contre l'opprimé en faveur de l'opprimeur”.

(1) FONFRÈDE: Oeuvres. Tome III Livre XVIII, Chap V: Les opinions d'un peuple ne sont pas toujours conformes à ses mœurs et à ses intérêts” p. 380, 381. — De schrijver noemt deze redenen op tot verklaring van de somtijds voorkomende „dissidence des mœurs et des opinions d'un peuple”. Intusschen zijn de zeden van een volk op zijne innigste overtuiging gegrond, en het onderscheid tusschen zijne zeden en zijne opinies is alleen dit, dat de eersten den vuurproef van den tijd hebben doorstaan, en bewezen zijn, waarlijk met de Openbare Meening te strooken, iets dat van 't geen men de publieke opinie noemt nog blijken moet. Daarom zijn de woorden van FONFRÈDE hier niet misplaatst.

amas de préjugés populaires. Hélas! et l'on ne hasarderait pas une expression trop paradoxale, en disant que souvent il n'y a rien de moins réellement national, que l'opinion publique!..."

Een andere reden waarom de overtuiging van het Volk verborgen blijft en met de uitgedrukte opinie niet overeenstemt — een reden, zonder welke aan deze heerschappij der minderheden van zelf een einde zou komen — is die „timidité d'esprit jointe souvent, et l'on ne sait comment s'expliquer ce déplorable merveille, à la plus grande bravoure du coeur; timidité d'esprit qui paralyse, chez tant de bons citoyens, une énergie patriotique dont ils retrouveraient l'usage contre un danger matériel, mais qu'ils n'osent seulement laisser transpirer dans leurs paroles.” (1).

Wanneer er volstrekt geene publieke opinie vernomen wordt, zooals in Frankrijk onder het eerste en gedurende het grootste deel van het derde keizerrijk (2), en zij zich niet durft uiten — in beginsel bestaat zij altijd — is dit een abnormale toestand, strijdig met de natuur, die ook niet van langen duur kan zijn. Want het schijnt eene natuurwet te wezen (3), diep in het gemoed van iederen mensch gegrift, en die met de vrijheid van gevoelen ten nauwste samenhangt, dat iedereen zich aangespoord gevoelt om op alle wijzen, door woorden en daden, van zijne gevoelens te doen blijken. Reeds de Ouden dachten er zoo over. SOCRATES begreep dat „de zon even goed uit het heelal kon gemist worden, als de παρρησία uit de beschaafde maatschappij” (4) en EURIPIDES zong:

Τοῦλεύθερον δ'ἐκεῖνο εἴ τις θέλει πόλει
Χρηστὸν τι βούλευμ'εἰς μέσον φέρειν, ἔχων.

(1) FONFRÈDE t. a. p. p. 381.

(2) Cf. THIERS. Histoire du Consulat et de l'empire.

(3) CICERO zegt immers „omni in re consensio omnium gentium lex naturae putanda est.” — TUSCUL. disputationes L. I cap. 13.

(4) „Οὐτε ἐκ τοῦ κόσμου τὸν ἥλιον, οὔτε ἐκ τῆς παιδείας ἄρτιον τὴν παρρησίαν.” Cf. STOBÆI florilegium, Ed. GAISFORD 1823, pag. 286 (1^e deel.)

Bekend is het woord van MILTON in zijne *Areopagetica*: „Give me liberty to know, to utter and to argue, freely according conscience, above all liberties” (1).

Ook bij den Franeker, later Utrechtschen Hoogleraar TROTZ vinden wij de noodzakelijkheid voor ieder mensch, om zijne denkbeelden en gevoelens aan anderen mede te deelen, in den geest van WOLFF en PESTEL uitvoerig betoogd in zijne boeiende Oratie: *De libertate sentiendi dicendique, Jurisconsultis propria* (2).

En eindelijk lezen wij ook bij ANCILLON: „Le droit d'énoncer ses idées et ses sentiments se fonde sur le devoir de se développer, et sur celui de contribuer au développement des autres, l'expression est nécessaire à la pensée, pour que cette dernière ne meure pas en naissant; la communication et l'échange des pensées sont

(1) MILTON. *Areopagetica*; Works (1851) IV, 396. Cf. ERSKINE MAY.

(2) C. H. TROTZ. *Oratio* (1741) p. 16, sqq., waar hij uit de overweging „Nihil frustra fecisse creatorem,” komt tot den regel: *Hanc autem sentiendi libertatem cuilibet homini propriam esse*, en uit deze vrijheid van gevoelen die *novae obligationes* afleidt, *erga Deum, erga se ipsum, et tandem ex officio humanitatis, etiam erga alios, liberas scilicet illas mentis operationes, proximo suo humaniter, amice, et indulgenter exponendi, impertiendi et bona quaecunque cum illo communicandi. Officia erga Deum flagitant, ut et alii ad similia tentanda exemplo nostro provocentur, longaeque desidia indormientes veterno suo excitentur, quo gloria divini Numinis reddatur testator, illustrior, magnificentior. Obligatio qua sibi ipsi devinctus est homo, impellit eum honestam laudis spem et communionem inter cives suos adfectare, aut saltem eiusmodi generosae indolis symbolam in societatem conferre, ut laus et gloria sequi videatur; eadem ad famam etiam nominis, cuius desiderium mortalibus ingentum, quum animus noster aeternitatem spiret, modeste et decenter prorogandam nos stimulat; postremum felicitatem nostram, quae praeclaris factis fulcitur et sustinetur, jugiter promoveri, et si fieri possit, honesta ratione ad summum fastigium evehere praecipit. Humanitatis denique officia nos obstringunt humano generi prodesse, eius interesse nos admonentia, beneficio afficere hominem, ne solis nobis sapere aut vivere, vel ingrati beneficiorum divinorum aestimatores, et inutilia societatis membra esse videamur.” Zoo komt de schrijver p. 21 tot de conclusie: „Stat ergo firmissimo veritatis talo sententia nostra, libertatem recte sentiendi et dicendi lege naturae licitam.”*

nécessaires, pour que la pensée ne traîne pas une existence précaire, et ne périsse pas de consommation (1).

Daarom is het regel dat eene opinie, die bestaat, zich ook een' weg weet te banen om tot uitdrukking te geraken; en dit zal onvermijdelijk het geval zijn, waar niet de Publieke opinie door uiterlijk geweld belet wordt haar gevoelen uit te spreken; wanneer dit zoo is, en ieder onder de verdrukking zwijgt, dit pleit dan niet voor het volk, dat den moed mist, of te beschroomd is — of met welken naam men het noemen wil — om zijne miskende rechten te doen gelden (2).

(1) ANCILLON t. a. p. I p. 230. Cf. PÖLITZ: Staatswissenschaft im Lichte unserer Zeit, I p. 81, v.: „Das Recht auf Freiheit der Presse, der Sprache und des Gewissens.“

(2) Als een voorbeeld hoe onverantwoordelijk en misdadig dat zwijgen is, en hoever men er mede komt, mag dienen het belangwekkend geval, dat de edele MOSER vermeldt in zijn „Patriotisches Archiv für Deutschland (Mannheim und Leipzig 1788) 9er Band p. 300. v. en dat wij hier in zijn geheel mededeelen. — Het betrof de wederrechtelijke ter doodbrenging, zonder vorm van proces (Cabinetsjustiz) in 1600, van JACOB VON GÜTLINGEN, op last van den Herzog FRIEDRICH zu Württemberg, naar aanleiding van een' doodslag door GÜTLINGEN uit onvoorzichtigheid gepleegd op zijn' boezemvriend KONRAD VON DEGENFELDT. „Nun, GÜTLINGEN's Kopf flog ex mandato speciali serenissimi herunter, der Waiblinger Stadt-Rath staunte, jammerte und gehorchte. Staunen und gehorchen hat schon lange zum National-Character dieses Landes gehört. — Die Ober-Räthe erfuhren, wie schon oben bemerkt ist, das Urthel und dessen Vollziehung zugleich. Was thaten dann diese? Sie staunten und schwiegen, indem sich nicht die mindeste Spur einer dem Herzog darüber gethanen Gegen-Vorstellung und Gewissens-Rüge findet; sie schwiegen, weil Reden in ähnlichen Fällen doch nichts geholfen hätte, weil GÜTLINGEN durch's Reden doch sein Kopf nicht wiedergeschafft werden konnte, weil sie des Schweigens wohl schon lange gewohnt seyn mochten, weil man sich beym Schweigen wenigstens niemals verredt, und sie zwey Jahre vorher an dem weggejagten Hof-Prediger und Prälaten Osiander, das Beyspiel vor Augen hatten, wie gefährlich bey einem Herren, wie Herzog FRIEDRICH war, das Reden seye, welchem Ungemach, Dienst, Brod — (ein in diesem Land gewöhnlicher Ausdruck: sein Brod verliehren, sein Brod haben etc. warunter immer Wein, Fleisch, Geld, Holz und Licht mit verstanden wird) — und Vaterland auf einmal zu verliehren, man durch Schweigen am sichersten entgehe.

Daar waar de publieke opinie door uiterlijk geweld geheel onderdrukt en gesmoord wordt, kan dit slechts een voorbijgaande toestand zijn; hoe heviger het geweld is en hoe stuitender het contrast met de Openbare Meening wordt, des te grooter prikkel zal er voor deze bestaan om zich eerlang te uiten. Want waar een volk op den duur overheerscht wordt, heeft het dit gewoonlijk zich zelf te wijten; dit leert de geschiedenis van alle volken. „Pour être libre il suffit de le vouloir fortement.” MONTESQUIEU verklaart dat „un peuple opprimé ne peut jamais avoir que des oppresseurs”, en met recht kon de dichter zingen:

„Geen dwing'landij vormd' immer slaven,
Maar slaven schiepen dwinglandij” (1)

Toch is het niet te ontkennen, dat de onderdrukking zoo stelselmatig kan zijn, en zoolang kan voortduren,

So nahe und unzertrennlich ist Schweigen, Bücken und Kriechen mit Despotismus zu allen Zeiten verwandt. Sie schwiegen, aber nicht mit dem Erfolg wie von einem Kayser von China erzählt wird, dasz, als er viele willkührliche ungerechte Urtheile gesprochen, er einmal sich einfallen lassen, seinen Minister zu fragen: Was die Nation von ihm sage? Der Minister habe, wie Minister in solchen Umständen thun, die Achseln gezuckt und demüthig gesagt: Herr, sie schwiegen. Das sey dann dem Kayser so schwer aufgefallen, dasz er von Stund an den Entschlusz gefaszt habe, von seinem Despotismus abzulaszen. (1) — Diese selige Sinnes-aenderung hatte das Schweigen bey dem Herzog nicht, es ward vielmehr durch Schweigen ärger. — Sie schwiegen wie man in Deutschland schweigt. „Ueber alles zu schweigen, sagte vor ein paar Jahren ein berühmter Berliner Schriftsteller, „gehört nach Europäischen Begriffen zur Liebe des Vaterlands!”

De groote Keizer scheen toch met MIRABEAU te gevoelen dat: „La silence des peuples est une leçon pour les rois.”

(1) Men zie ook J. G. FICHTE (1859): Reden an die deutsche Nation, Einleitung pg. VII, waar wij bevestigd zien: „dasz jedes Volk in jeglicher Lage sich selbst helfen könne und sich geholfen habe, sobald es klar und einig über sein Ziel war, wenn es zugleich die Beharrlichkeit hatte, die Bedingungen seiner Rettung allem Widerstand zum Trotz durchzusetzen.”

dat alle betere gevoelens in het volk verstikt worden, en eindelijk ook de laatste spranken van een weifelende publieke opinie worden uitgedoofd.

§ 7.

Onder de middelen waardoor in een' vrijen Staat de Openbare Meening regelrecht tot uitdrukking komt, bekleeden de Openbare samenkomsten (Meetings) en de adressen of petitiën van ingezetenen aan het Vertegenwoordigend Lichaam en aan het Hoofd van den Staat eene eerste plaats. De Meetings zijn als zoodanig als Constitutioneel wapen van een vrij en verlicht volk in kracht ongeëvenaard; zij zijn vooral in Engeland zeer gewoon, waar men bijna in ieder gewichtig staatkundig vraagstuk, dat aan de orde is, aanleiding vindt om zulke vergaderingen te beleggen. Wanneer de bijeenkomenden steeds ten doel hadden rustig te beraadslagen, elkander voor te lichten en hunne meeningen te verklaren, dan zou de samenkomst bij niemand bezwaar vinden. Maar niet zelden gaat de uitnoodiging en de geheele leiding van eene partij uit en heeft de strekking, door een bloot vertoon van fysieke kracht en door bedreiging een' onwettigen invloed uit te oefenen op de Staatsaangelegenheden. In de Burgerlijke en Staatkundige Grondregels, voorafgaande de Staatsregeling van het Bataafsche Volk van 23 April 1798 werden dergelijke openbare en andere vergaderingen, met name de „Constitutionele Gezelschappen", uitdrukkelijk toegelaten. Art. 18 toch luidde: Ieder Burger heeft het recht om met zijne medeburgers te vergaderen, *ter onderlinge voorlichting, ter opwekking van vaderlandsliefde, en ter naauwer verbindtenis aan*

de *Staatsregeling*, zonder dat, nogthands, de *Constitutionele Gezelschappen*, als zoodanigen, met elkander over Staatszaken briefwisseling houden, geschreven aanklachten ontvangen, bij stemming besluiten of, bij wijze van Corporatie; eenige openbare daad zullen verrichten." Het schijnt dat al spoedig van die vrijheid een zeer ruim gebruik, om niet te zeggen misbruik, gemaakt werd, en dat men weldra begreep, aan art. 18 streng de hand te moeten houden. Althans reeds onder dagteekening van den 19^{en} Juli van hetzelfde jaar vinden wij eene publicatie van het Intermediair Uitvoerend Bewind, die in hare Considerans verklaart, „met evenzoveel verbaazing als verontwaardiging” te hebben vernomen, wat er geschied is; met name „hoe eenige weinige Ingezetenen werkzaam zijn tot vernietiging en omkeer der orde van zaken; hoe zij zich niet ontzien, de handelingen van het Bestuur in een hatelijk daglicht te plaatsen, hoe zij daartoe hun invloed misbruiken „in sommige bijeenkomsten of zoogenaamde Societeiten, onderling over Staatszaken briefwisseling houdende, geschreeven Aanklagten ontvangende, bij stemming besluitende, of bij wijze van Corporatie eenige openbaare daad verrichtende, vlak aanlopende tegen het 18^e artikel der Burgerlijke en Staatkundige Grondregels”. Waarna de Publicatie o. a. alle „openbaare gesprekken”, die de omkeering op 't oog hebben der heerschende orde van zaken, alle „openbaare of geheime bijeenkomsten”, die hetzelfde doel beoogen, en alle *samenrottingen* zonder onderscheid verbiedt, onder bedreiging van met „Geesseling, Brandmerk, Confinement en Bannissement” strengelijk aan den lijve te zullen worden gestraft; en voorts de sluiting beveelt van alle niet-Constitutioneele Societeiten of Bijeenkomsten.

Als een voorbeeld uit de Engelsche geschiedenis mogen gelden de „monster-meetings” bij gelegenheid van de Repeal-agitation in 1843 door O'CONNELL bewerkt, waarbij

honderdduizenden volks werden bijeengebracht, en die op 't oog hadden de afschaffing, Repeal, van de wetgevende eenheid tusschen Engeland en Ierland (1). Zij werden dan ook te recht door de Regeering niet geduld.

Hoe de meetings ook gewoonlijk worden aangemerkt als zeer bruikbare uiting der Openbare Meening, hebben zij als zoodanig slechts eene betrekkelijke waarde. Want beschouwt men ze zoo als zij wezenlijk zijn, dan geven zij slechts de gedachten te kennen van de individuen die aan deze vergaderingen deelnemen, aangezien zij aan niets een vertegenwoordigend karakter kunnen ontleenen, en de deelnemers op zich zelf beschouwd, wanneer men ze vergelijkt met het deel der natie, dat niet aan die demonstraties deelnam, slechts eene geringe minderheid vormen. Het overige deel is of van een tegenovergesteld gevoelen, of het is onverschillig; anders, waarom nam het aan de meeting geen deel? In beide gevallen geeft de vergadering slechts het gevoelen te kennen van eene kleine minderheid, en laat ons ten aanzien van dat der groote meerderheid — waarom het te doen is — in het duister.

Wellicht zou men daartegen kunnen aanvoeren, dat het overige gedeelte niet beschouwd kan worden een ander gevoelen te zijn toegedaan, omdat het anders op hare beurt contra-samenkomsten had moeten beleggen. Die Partei — merkt BLUNTSCHLI aan — die sich nicht trauen darf, der Gegenpartei auch auf diesem (d. h. ihrem eigenen) Gebiete gegenüberzutreten, ist für den Moment besiegt (2). En wanneer zij zóó onkundig of lij-

(1) "At Mullingar, upwards of 100.000 people were collected to listen to inflammatory speeches from the liberator. On the Hill of Tara, where the rebels had been defeated in 1798, 250.000 people were said to have assembled for the same purpose — (some said even a million). See *ERSKINE MAY: the Constitutional History of England*. Vol. II, p. 231, v.

(2) BLUNTSCHLI. *Allgemeines Staatsrecht*. (München, 1852) p. 701.

delijk is, dat zij geene opinie heeft hoegenaamd, dan is er niets gedwongens in, wanneer men alleen rekening houdt met de meening van hen, die dan wèl belang stellen in de openbare aangelegenheden, en de overigen niet telt. Het eenige dat vaststaat is het gevoelen van hen, die aan eene zoodanige demonstratie deelnemen (1); al het andere is twijfelachtig en duister en non esse et non apparere idem. It is — zooals MOSELEY zegt — as if some thirty millions of people have a vote each, but only fifty thousand of those, more fervent and strenuous than the rest, take the trouble to avail themselves of their privilege, all the rest are manifestly fairly bound by that vote" (2). Om deze redenen worden Openbare Meetings dan ook gewoonlijk aangenomen als afdoend bewijs voor eene bestaande publieke opinie.

Hetzelfde wat hier gezegd is, geldt ook voor adressen of petitiën. Ook zij geven, streng genomen, slechts de meening aan van eene kleine minderheid, zelfs bij een Monster-Petitionnement, zooals wij dat niet lang geleden nog in ons land zagen. Evenzoo de in 1839 door de „Chartisten" georganiseerde „National Petition" tot het verkrijgen van Universal Suffrage, Annual Parliaments, enz. en in 1848 het Monsteradres ook van de Chartists uitgaande, dat niet minder dan 1.900.000 handteekeningen bevatte. Men weet dat Lord PALMERSTON een veertig à vijftig petities als blijken eener publieke opinie beschouwde (3).

Met de Meetings zijn de Adressen een zeer gewoon orgaan der Openbare Meening en vormen het voornaamste middel waardoor zij onmiddelijk invloed uitoefent. Het is geheel overeenkomstig de vrijzinnige beginselen onzer

(1) Van hen die zich niet zelden uit nieuwsgierigheid er bij voegen, spreken wij niet; zij zijn trouwens passief en in de minderheid.

(2) MOSELEY t. a. p. 147, Cf. p. 143, sqq.

(3) *Times*, 19 November 1851. (Cf. MOSELEY).

Grondwet, dat door haar in artikel 10 „het recht der ingezetenen tot vereeniging en vergadering wordt erkend”. Terwijl eene wet — die van 22 April 1855 (*Stb.* 32) — de uitoefening van dat recht regelt in 't belang der openbare orde.

§ 8.

Bij de *drukpers*, als eene onmisbare uitdrukking van den Volksgeest, komt vooral in aanmerking de periodieke pers: dagbladen en tijdschriften.

Om als zoodanig van beteekenis te wezen moet de drukpers vrij zijn; wat baat eene uitdrukking die niet vrij is? Of, in het belang dier vrijheid, te dien aanzien het preventieve of het repressieve systeem de voorkeur verdient, is tegenwoordig geen onderwerp van discussie meer. De censuur, waar zij ook bestaat, duidt op een' toestand, waar de staatkundige vrijheid nog onmondig is. Voor alle vrije Staten in Europa behoort zij daarom eene antiquiteit te zijn. Als uit een voorhistorischen tijd schrijft ERSKINE MAY (1): When the art of printing had developed thought, and multiplied the means of discussion, the press was subjected to a rigorous censorship. First the Church attempted to prescribe the bounds of human thought and knowledge; and next the State assumed the same presumptuous office. No writing, were suffered to be published without the „imprimatur” of the licenser, and the printing of unlicensed works was visited with the severest punishments.

Geldt dit voor onze Westersche beschaving, dan volgt

(1) ERSKINE MAY. t. a. p. p. 96.

daaruit tegelijk, dat bij volken, die kennelijk nog weinig ontwikkeld en verlicht zijn, en die te weinig vrijheid van losbandigheid, zedelijke van materieele onafhankelijkheid weten te onderscheiden, de censuur nog alleszins op hare plaats is; ja, dat een kop van HELENA op den torso van een Sater even fraai zou staan als in de constitutie van zulk een volk het artikel: Niemand heeft voorafgaand verlof noodig, om door de drukpers gedachten of gevoelens te openbaren, behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet." De vrijheid is een last, dien zwakke schouders niet kunnen torschen; en het is wezenlijk niet zaak, op zulk een gebied proeven te nemen. Daarom schijnt het volkomen terecht dat het Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch Indië, in art. 110 een preventief toezicht toelaat. „Het toezigt der Regering op de drukpers — zoo luidt dat artikel — wordt bij algemeene verordening geregeld, in overeenstemming met het beginsel, dat het door de drukpers openbaren van gedachten en gevoelens en het toelaten van elders dan in Nederland gedrukte stukken, geene andere belemmering mogen ondervinden, dan tot verzekering der openbare orde gevorderd wordt. In Nederland gedrukte stukken, worden onbelemmerd toegelaten, behoudens ieders verantwoordelijkheid, volgens regels bij algemeene verordening te stellen." (1).

Min of meer heeft men wel eens met de censuur gelijkgesteld de zegelwetten, als zouden zij, behalve het fiscale oogmerk, even als de censuur de strekking hebben, de vrijheid te belemmeren; zooals indertijd bij ons de wet van 3 October 1843 in art. 18 en 19; en gewis is voor de vrije drukpers in ons land de wet van 9 April 1869 (Sb. 60) (2) niet zonder beteekenis.

(1) Men vergelijke (NAHUIJS). Het drukpersreglement voor Nederlandsch Indië (1857).

(2) De wet houdende afschaffing van het zegelrecht op de gedrukte

Het is duidelijk, dat men hier onder drukpers niet uitsluitend mag verstaan enkele tijdschriften, die het meest gelezen worden, op grond dat zij meer dan alle anderen de gunst van het publiek schijnen te genieten. Ofschoon men veelal ziet, dat bladen van een zekere richting, ook eene bepaalde klasse van lezers vinden, is het hiermede toch zooals MOSELEY zegt (1), men ziet wel wat een dagblad tot zijn' lezer zegt, maar niet wat de lezer daarop zoude antwoorden; men kan uit de publieke opinie gevolgtrekkingen maken ten aanzien van de drukpers, niet uit deze ten aanzien der Openbare Meening.

Enkele bladen, op zich zelf genomen, vertegenwoordigen, in hoe wijden kring zij ook gelezen worden, enkel de opinie van een klein getal redacteurs, die, waar zij voorgeven uit naam der natie te spreken, daartoe geene eigenlijke

stukken en op de advertentiën in de nieuwspapieren." Men weet hetgeen wij in Frankrijk hebben zien gebeuren, dat de Regeering, minder nauwgezet in hare middelen, anti-ministerieele bladen, die argeloos de zegelwet hadden overtreden, opzettelijk een tijd lang onvervolgd liet, ten einde ze in hun verzuim te laten voortgaan en eindelijk door onmatig opgevoerde geldboeten te vernietigen (*Le Temps*).

Onder de verdere wapenen waarmede Machiavellistische of angstvallige Regeeringen gepoogd hebben de vrijheid van drukpers in banden te slaan, behooren genoemd te worden: strenge strafbepalingen tegen drukpersdelicten, herhaalde en hatelijke vervolging van zulke misdrijven — ook bij ons te lande, vóór 1830; men zie E. C. DE GERLACHE, *Histoire du Royaume des Pays-Bas depuis 1814 à 1830* (T. I, p. 456) — zware borgtochten voor periodieke bladen, enz

(1) It is difficult to see — zoo lezen wij bij MOSELEY — what relation exists between a journal and its readers, that can render it the representative, that is the delegate, of the opinion of even those readers, much less of the whole community. No communication takes place from the readers to the journal. From the journal to the readers there does, for it speaks to them, argues with them, advises them, and excites them. And so the readers represent, and that no doubt to a great extent, the opinion of the press, especially that part of the readers who have not sufficient education, intellect, and force of character, to form opinions of their own. But the converse is not true." MOSELEY t. a. p. pag. 154, v.

roeping hebben en daarom in de hoedanigheid van tolken ook geen bijzonder geloof verdienen. Neemt men evenwel het geheel van alle dagbladen en periodieke geschriften te zamen, dan kan men — tot op zekere hoogte — de verschillende heerschende meeningen daaruit leeren kennen; alleen is men er dan nog ver van, *de* ware openbare meening te kennen, waartoe alleen eene juiste schatting van den aanhang dien elke meening vindt, met meerderen of minderen grond kan leiden (1).

Om eene juiste uitdrukking te zijn van de openbare Meening behoort in den regel de pers niet naamloos te wezen, ten eerste als bewijs van de eerlijke bedoeling des schrijvers, en ten anderen omdat de onderteekening van een geuit gevoelen inderdaad de waarborgen verhoogt, dat zijn gevoelen weerklank vindt bij de lezers.

Je veux — schrijft H. FONFRÈDE — une législation fortement répressive des crimes et des délits commis par la voie de la presse, parce que je comprends sa nécessité; mais je suis si éloigné de vouloir étouffer la liberté de la pensée et de sa publication, que je demande au contraire, en premier point, que la publicité soit complète, et pour cela qu'il n'y ait plus d'écrits anonymes; que chaque article soit signé; que chacun paraisse devant l'opinion publique à visage découvert; que celui qui attaque un citoyen honorable ose au moins mettre son propre nom à l'appui de ses accusations; que le public puisse juger entre le calomniateur et sa victime; qu'il puisse mettre en regard leur caractère, leurs noms, leur désintéressement; que la nation puisse savoir de quel côté sont l'ambition et l'envie, de quel côté le dévouement et le civisme" (2).

Of men intusschen gerechtigd zoude zijn, zonder uit-

(1) MOSELEY. t. a. p. pag. 153 sqq.

(2) Oeuvres de HENRI FONFRÈDE, Tome III, Livre XVI, Chap. V: Du devoir de signer ses écrits." p. 259, v.

zondering *alle* naamlooze geschriften te wraken, mag betwijfeld worden. Veeleer schreef in 1782 VAN DER CAPELLEN VAN DE POLL (1): „Zonder naamlooze geschriften is een Land, in onze situatie, niet te redden. Te eischen dat dezulken, die iet hebben mede te deelen, rakende de malversatiën van hun, die het gezag en de macht in handen hebben, zulks openlijk onder *hunnen naam* zouden moeten doen, ware even zo veel als de vrijheid van schrijven geheel en rechtstreeks vernietigen. Wel is waar, dat die vrijheid van schrijven aan misbruik onderhevig is, en dikwerf maar al te zeer misbruikt wordt; doch dit is een kwaad dat van dezelve niet is af te scheiden. Men moet die vrijheid van schrijven met al het kwaad, dat er mede verknocht is, dulden, omdat zonder dezelve geen Land ter wereld op den duur vrij van onderdrukking kan blijven.”

Het voor en tegen der vrijheid van drukpers hier te lande is later in eene briefwisseling tusschen J. LUBLINK (den Jongere) en Mr. G. DUMBAR scherpzinnig ontleed: *Brieven en Briefwisseling van J. LUBLINK (den Jongere) 1803, p. 132 tot 199).*

Een dubbele en zware taak heeft de drukpers te vervullen; zij is de uitdrukking van de Openbare Meening en zij is het middel waardoor deze kan worden opgevoerd tot de hoogte, die haar voegt, dit laatste is ongetwijfeld hare gewichtigste en edelste roeping, maar ziet men hoe de dagbladen zich veelal van die taak kwijten, dan komt men tot de slotsom dat de drukpers nog veel meer de gebreken en neigingen der natie pleegt te huldigen en te vleien dan haar voor te lichten. Bij den waarheidlievenden DE BOSCH KEMPER althans kunnen wij lezen „hoe de periodieke drukpers in vele opzichten

(1) Overeenkomstig zijnen wensch schrijft art. 3 van de „Loi Tingu’y” (1850) de onderteekening voor van alle stukken.

slechts eene industrie is, die produceert hetgeen gevraagd wordt. Wordt hoon en laster, geestige spot en bittere smaad door het publiek gevraagd, dan wordt daarvan ook het meest gedebiteerd. De drukpers en de publieke opinie oefenen wederkeerigen invloed op elkander uit, maar ook in dier voege, dat de Times, het meest gelezen blad in het Britsche rijk, volgens Engelsche opmerkers, den regel volgt: „Wanneer de berg niet tot Mohamed komt, zal Mohamed tot den berg gaan” (1).

Een ander middel waardoor de publieke opinie zich regelrecht uit, zijn verklaringen van adhaesie, uit den boezem van het volk voortkomende, aan de wakkere mannen die zich, hetzij als ministers of volksvertegenwoordigers, hetzij als eenvoudige staatsburgers voor zijne belangen hebben in de bres gesteld. Het volgt uit den aard der zaak dat ook deze uiting — stipt genomen — slechts bij benadering vertrouwen verdient, maar wanneer die bewijzen van sympathie van alle kanten, bij honderden en duizenden inkomen, en nergens tegenspraak vinden, dan kan men die uiting veilig aannemen, als voor 't minst even afdoende als meetings of adressen.

Wie herkent b. v. niet de Openbare Meening in haren zuiversten vorm in de goedkeuring en bijval die HENRY GRATTAN genoot gedurende een tijdperk van 40 jaren, dat hij bijna onafgebroken de belangen van Ierland in het Engelsche Parlement en elders verdedigde? In al die adressen van toejuiching, van dankzegging, van aanmoediging, die hem van alle zijden te beurt vielen, zoowel van de talrijke Corpsen vrijwilligers — die grootendeels de Protestantsche belangen voorstonden — als van de Roomsche-Katholieken zelf, aan wier staatkundige gelijkheid hij zijn leven en zijne schitterende welsprekendheid gewijd had. Bijna onafgebroken werd hij als overstelpt

(1) DE BOSCH KEMPER, Handleiding, p. 147.

door loftuitingen, aanbiedingen van het eerelidmaatschap van verschillende vereenigingen; eerepenningen en geschenken werden hem uitgereikt; de universiteit te Dublin schonk hem *honoris causa* den graad van Doctor of Laws; toen hij 1782 Ierland's wetgevende en rechterlijke onafhankelijkheid had verworven, werd hem eene aanzienlijke som gelds aangeboden ter erkentenis van de dure verplichting, waaronder zijn vaderland jegens hem stond, en het voorneemen om zelfs een standbeeld voor hem op te richten, stuitte enkel af op zijne stellige weigering. Hij was *the Deliverer, the Saviour, the Father of his country*", en toen kort voor zijn dood, even nadat hij voor de vijfde maal tot vertegenwoordiger van Dublin was uitverkoren, de grijsaard aan den woesten aanval van „a few misguided wretches" ter nauwernood ontkwam, en op nieuw een stortvloed van adressen en gelukwenschingen hem overtuigde van de sympathieën van een geheel volk — alsof de dagen van 1782 waren herrezen — wie herkent niet in die populariteit de krachtige uitdrukking van eene echte en onvervalschte openbare meening? (1).

(1) Zie b. v. in de *Miscellaneous works of the right honourable HENRY GRATTAN* (Londen 1822) op pag. 321 (Appendix), de termen van het adres van de *Roman Catholic Board* van 8 Mei 1812: *Sir, The Catholic Board should have feebly discharged the duty they owe to the people, with whose confidence they have been honoured, if they had omitted the first opportunity which presented itself, of sending forth to the British empire the warmest expressions of their thanks, for the late splendid and astonishing efforts of their powerful and revered advocate, in the cause of the Catholics of Ireland.*

Grateful is the task, Sir, to be the chosen medium of that feeling, which now throbs in every bosom, and swells in every heart.

Grateful is the task to be the organ of that proud and dignifying sentiment, which triumphantly claims you, the unequalled champion of Irish rights — which now calls you the hope of the British empire, and holds you up to your countrymen, as One of those firm and unbending anchors by which that empire is to be steadied in the storm that blows round her. But, Sir, doubly grateful is the task, to generous minds, of remunerating

Uit geen ander oogpunt zijn — om een iets minder glansrijk voorbeeld te noemen — de verklaringen van

an age of services, by the ardent and passionate homage of the heart, and of putting on the records of our history the thanks of a calumniated and injured people, to him who has devoted gigantic talents, and spotless integrity, to the vindication of their feelings, and the assertion of their rights. Rising in your efforts, with the difficulties of your country, you have called back our memories to that glowing period of our history, when every heart hung with rapture upon your words — when every eye beamed at your name — and every peasant in the land walked firm and erect, under the proud feeling your eloquence created. In the enthusiasm of the present moment, we imagine the regeneration of our freedom, and are almost seduced to believe, that the genius of Ireland has only extended the circle of her power from a kingdom to an empire. Such is the fascination of an eloquence, which at once delights, persuades and instructs: which is unwearied in the vindication of the injured, and unconquerable in the cause of justice. . . . Like FOX, your great and immortal predecessor, your last and greatest glory will be, the striking off the chains of intolerance from millions of your fellow-creatures. The children of Ireland, yet unborn, will be taught to lisp the name of Grattan; and her gratitude, as lasting and as fruitful as her soil, will preserve the memory of that man, who, for forty years, pleaded her cause with an eloquence unequalled — a spirit undaunted — and a patience unconquered and unconquerable.” — Waarlijk, zoo iemand kon zeggen: You have treated your representatives kindly, you have been gracious masters to honest servants. It is not for me to say, that there may not be a great many men of wealth and talents in this city, better qualified to represent you than myself; but you have shown that you are incapable of discarding an old servant, merely because you had grown tired of him. You have shown that you are superior to levity, and inaccessible to corruption — that you would not give any man cause to disturb the tranquillity of your city. If you had acted otherwise, it would have been terrible to me, because I must then have believed that I had lost your confidence. — what remains to me of life is at your service. It was worth little — but you have given it value. You have conferred on me the highest distinction in your power to bestow — every thing which an honest man can desire, or an old man, like me, accept — the assurance that he carries to his grave the affections of his fellow-citizens (*Ibidem* p. 359). — “There is a final justice in public opinion — had Grattan in 1782 gezegd, in een geschil dat hij destijds had met eenigen zijner Committenten — on which I do not fear to stand.”

adhaesie te beschouwen, waarvan de beroemde publicist, schrijver van het tijdschrift de „Rheinischer Merkur“, JOSEPH VON GÖRRES, in 1814 het voorwerp was, en waarop hij doelt in het laatste nommer van zijn blad: „Der Herausgeber dieser Blätter glaubt, dass es einmal an der Zeit sei, allen den Menschen, die ihm bisher wohlgewollt, die ihn durch mancherlei Zuschriften ermuntert haben, die persönlich ihre Liebe ihm bezeugt, und sonst in vielfacher Weise ihn unterstützt, in Masse zu danken für alles Gute und Freundliche, das sie ihm angedeihen lassen, da er durch den Drang der Zeit vielfältig beschäftigt und zerstreut, unmöglich gegen jeden Einzelnen sich dieser Pflicht entledigen kann. Es ist ihm erfreulich vor allem wahrzunehmen, wie man Glauben und Vertrauen ihm zuwendet; wie man den Geist erkennt, der ihn treibt, und in welcher herzlichen Weise man ihm naht, um ihm zu bezeugen, dass es ihm gar oft gelinge, die innerste Gesinnung der Besseren auszusprechen, und dem Wort zu geben, was alle in sich fühlen“ (1).

Verder komen in aanmerking de Libellen en Caricaturen; ook zij drukken tot op zekere hoogte de Openbare Meening uit, en hunne macht op het vormen der Opinie moet men niet gering achten. „Een moedig en standvastig man” zal zich niet licht door een satire laten storen, waar het geldt over personen of zaken, door die bladen gehekeld, een oordeel te vellen; en evenmin zal hij, zoo hij een publiek persoon is, zich

(1) Het tijdschrift noemt zich eine Stimme der Völkerschaften diesseits des Rheines, en had zich ten gevolge van den schrikkelijken slag van Leipzig 1803-14, nadat Deutschland den vreemdeling over zijne grenzen had teruggeworpen, ten doel gesteld, den geest van onafhankelijkheid bij het Duitsche volk aan te wakkeren, tegenover de traagheid en slapheid, die het tijdens de overheersching had gekenmerkt. Cf. JOSEPH VON GÖRRES: Politische Schriften, herausgegeben von MARIE GÖRRES, München 1854. Erster Band: Rheinischer Merkur N°. 28 p. 472, en Vorwort p. 191, v.

licht uit vrees daarvoor van een te nemen maatregel laten terughouden. Maar alle menschen zijn geen helden, en voor eene onwrikbare standvastigheid, die zich nimmer door zulke blaadjes en schotschriften — vaak van zeer min gehalte — van eene goede overtuiging laat afbrengen, kan eene zekere mate van heldenmoed noodig zijn. Het is vrij zeker dat lieden van een twijfelachtig of zwak karakter, zich door de vrees om zich belachen en bespot te zien wel eens aan het wankelen zullen laten brengen. Wanneer dergelijke bladen evenwel uitgaan van mannen, die wèl weten wat zij doen, en die hunne wapens niet keeren dan tegen hetgeen inderdaad verkeerd en belachelijk is, dan kan de macht, die fijne ironie en geestige spot altijd op de groote meerderheid hebben uitgeoefend, tot goede uitkomsten medewerken.

Ieder weet dat in Duitschland, jaren voor het tijdstip, waarop de Reformatie als 't ware tot een begin van uitvoering oversloeg, eene reeks van satiren en spotprenten, die gretig door het volk werden opgenomen, te kennen gaven, welke denkbeelden er onder de groote menigte woelden en dat zij, door aan die gedachten uitdrukking te geven, krachtig het hunne er toe hebben bijgedragen, die gevoelens te ondersteunen en te bevestigen. Wij noemen slechts het *Narrenschiff* van dr. SEBASTIAN BRANT, de *Eulenspiegel* en de *Reineke Fuchs* van 1498 (1).

In ons land zijn als zoodanige caricaturen bekend de parlementaire Portretten in 1797 te Amsterdam verschenen, die ook in den laatsten tijd navolging hebben gevonden. In Frankrijk herinneren wij aan de „Vieux Cordelier”

(1) Men zie L. RANKE: Deutsche geschichte in Zeitalter der Reformation, 3e Ausgabe, Berlin, 1852. Ier Band, 2tes Buch, 1e Cap. Tendenzen der populären Litteratur, pg. 197.

van den begaafden CAMILLE DESMOULINS en aan het verachtelijk geschrijf van HEBERT in zijn' „toornigen" Père Duchêne; evenzoo aan de Biographie des Représentants de la Chambre Septennale, die in 1827 verscheen.

Ook bij Erskine May lezen wij, waar die uitnemende schrijver handelt over den vooruitgang van het vrij onderzoek in Engeland in de 2e helft der 18e Eeuw: „Nor is it unworthy of remark, that art had come to the aid of letters, in political controversy. Since the days of Walpole caricatures had occasionally portrayed ministers in grotesque forms, and with comic incidents; but during this period, caricaturists had begun to exercise no little influence upon popular feeling. The broad humour and bold pencil of Gillray had contributed to foment the excitement against Mr. FOX and Lord NORTH; and this skilful limner had elevated caricature to the rank of a new art. The people were familiarised with the persons and characters of public men; crowds gathered round the printsellers' windows; and as they passed on, laughing good-humouredly, felt little awe or reverence for rulers whom caricaturists had made ridiculous. The press had found a powerful ally, which, first used in the interest of party, became a further element of popular force."

Een der constitutioneele middelen, waaruit men de publieke opinie periodiek kan leeren kennen, zijn nog de verkiezingen, inzonderheid die tot de nationale vertegenwoordiging. Eene hoofdbedenking is dat men als bewezen moet aannemen dat de opgekomen kiezers ook voor de achtergeblevenen, en dat alle kiezers voor het geheele volk stemmen. Als zoodanig blijven de rechtstreeksche verkiezingen ook al de gebreken aankleven, die in de uitoefening van het kiesrecht zijn ingeslopen. „Gelijk het tot heden plaats heeft, oefenen de kiesvereenigingen eene oligarchie uit, wel niet in aristocratischen zin, maar toch

eene regeering van weinigen tegenover het groote publiek der kiezers. In kiesvereenigingen waarvan het publiek de leden niet kent, worden met meerderheid van stemmen kandidaten gesteld, en dikwijls heeft de meerderheid van ééne enkele stem in eene weinig bezochte vergadering over de candidatuur beslist. In advertentiën worden de kandidaten aanbevolen uit naam van het bestuur der Vereeniging. De kiezers stemmen dikwijls omdat zij in de namen van het bestuur vertrouwen stellen, terwijl het vaak gebeurt dat de aanbevolen candidaat niet is de door de bestuurders gekozene, zoodat de kiezers misleid worden. De tegenwoordige practijk is in vele opzichten gebrekkig" (1).

Onder zulke omstandigheden gaat het zeker niet aan, de verkiezingen te beschouwen als eene volkomen zuivere uitdrukking der Volksmeening. Intusschen moet men niet vergeten, dat in den strijd der partijen die „sinister influences" aan weerszijden werken, en elkander dus grootendeels vernietigen. (2) Wanneer men eenmaal vrede neemt met de kieswet, en erkent dat in de kiezers tot op zekere hoogte alle klassen en belangen vrij wel vertegenwoordigd zijn; dat het er bovendien niet in hoofdzaak om te doen is dat „het volksvertegenwoordigend lichaam als een daguerreotype het geheele beeld des volks teruggeve, met al zijne zelfzuchtige en oppervlakkige eenzijdigheden, maar eene vergadering zij van de edelsten en bekwaamsten, die niet voor zichzelve, of voor hunnen stand en hunne plaats, maar voor het geheel opkomen" (3), dan zal men toegeven dat de verkiezingen over 't geheel vrij wel de Openbare Meening vertegenwoordigen, en dat MOSELEY met recht kon zeg-

(1) DE BOSCH KEMPER t. a. p. p. 177, v.

(2) Cf. MOSELEY t. a. p. p. 163, v.

(3) DE BOSCH KEMPER t. a. p. p. 427.

gen: „under certain circumstances a General Election affords evidence not only conclusive on us for practical purposes, but such as binds and satisfies our reason and carries conviction, as well as conclusion with it.” (1)

En vooral zijn de Verkiezingen hiertoe bruikbaar, waar zij plaats hebben in tegenwoordigheid van een bijzonder vraagstuk dat de gemoederen vervult. Dat ook onze Grondwetgever dit heeft ingezien blijkt uit het voorschrift in geval van een gedaan voorstel tot verandering der Constitutie. De bepaling van Gw. 197 toch luidt: Na de afkondiging dezer wet, — d. i. de wet die verklaart dat er grond bestaat om het voorstel van verandering, zooals zij het vaststelt, in overweging te nemen — worden de Kamers ontbonden. De nieuwe Kamers overwegen dat voorstel, enz.

§ 8.

In het algemeen kan men zeggen, dat de publieke opinie onbestemd en onbepaald is en moeilijk rechtstreeks te constateeren; men komt licht of tot geen, of tot een valsch resultaat. Hoe haar dan te leeren kennen? Dat hier eigen waarneming en ondervinding niet baten, dat men zich niet verlaten kan op de gevoelens die men rechts en links, in gezelschappen en bijeenkomsten en onder het volk hoort verkondigen, is duidelijk; slechts zeer weinige personen komen in aanraking met de geheele maatschappij, en langs *dien* weg stoot men dus weder op het gevoelen van eenigen stand of klasse of partij. „It is clear that any means of testing public opinion, to be adequate, must have a range of operation,

(1) MOSELEY t. a. p. p. 163.

as wide and extensive as the public, the people, itself is." (1)

Bovendien zou men daar, waar het de gewichtigste onderwerpen gold, zelfs bij een individueel onderzoek de meesten niet in staat vinden, een stellig gevoelen uit te brengen: *Le voeu de tous ou de la pluralité des membres d'une société de vingt-cinq millions d'âmes est physiquement impossible à recueillir sur un système complet de gouvernement. Si cela était possible, il serait absurde de le faire; car aucun de nous ne serait assez fou, pour aller dans les villes et dans les villages demander aux passants leur avis sur ses propres affaires.* (2) En wat de edeldenkende MALOUET zegt van eene maatschappij als Frankrijk, is blijkbaar even toepasselijk op eene kleinere — die althans hare leden nog bij millioenen telt.

Daarom schijnt er, om de Publieke opinie te constateeren, niet veel over te blijven, dan haar in de beginselen te zoeken, aangekleefd door de verlichtste en braafste burgers, door de mannen die J. St. MILL op 't oog had, toen hij schreef „one man with a conviction is worth ninety nine who have only interests;” door de „élite de la nation, sous le rapport des lumières et du caractère, ou ce qui dans la masse existe de raison, abstraction faite des erreurs et des passions qui l'enveloppent, la couvrent, la dérobent aux yeux des autres et à ses propres yeux”. (3). Want „men vind onder de Leden van de Regeering” (4) — zoowel als daarbuiten — „sommige voortreffelijke en verstandige Mannen, luyden van een verheven geest, eer en deugd, die een innerlijke

(1) MOSELEY t. a. p. p. 151.

(2) MALOUET. Mémoires II. Lettre à mes commettants, (1791.) p. 79, 80.

(3) ANCILLON. t. a. p. I, p. 54.

(4) Verhandeling van de Vrijheid in den Burgerstaat, door L. F. DE BEAUFORT (1736).

liefde en zucht tot het welvaeren van haer Vaederland hebben, die bij haer selven overtuygt zijn, dat het heyl van het Volk in het gemeen, en van haer eigen selfs, te samen met haer vrouwen, kinderen en geslagt in 't bijzonder, van een goede en welgeschikte Regeering afhangt, dat het haer pligt is, sorgvuldig daervoor te waeken. — Die derhalve niet liever wenschen en begeeren, en geheel haer gedrag daarnae richten, om aan haer Vaederland nut en dienstig te mogen wesen, en die geern haer zorg en moeite daartoe besteeden, die in alle haar doen en laeten steeds het behoud van het lieve Vaederland, en de *Salus populi*, het welvaeren van het Volk, voor oogen hebben."

Dit is ook het gevoelen van MALOUE. (1). „Il s'établit donc naturellement dans toutes les sociétés une classe dirigeante par ses opinions, et c'est la moins nombreuse, c'est celle dont l'éducation, l'aisance et les méditations permettent des habitudes spéculatives, et forment ainsi l'opinion publique." Maar dannog kan het zijn dat men stoot op den strijd der meeningen, „lorsque cette classe se divise en principes opposés ou divers ou mixtes, il peut se faire que le système de gouvernement qui prévaut, parce qu'il est l'oeuvre des plus habiles ou des plus influents, ne soit que le despotisme de quelques-uns, appuyé par la confiance aveugle du plus grand nombre.

„Dans cette position, zoo gaat onze schrijver voort, la plus grande certitude qu'on puisse avoir d'obéir à la volonté générale et de la faire prévaloir, c'est de se tenir fortement attaché aux vérités et aux principes généraux qu'elle a conçus et proclamés, et de recevoir avec circonspection, ou même de rejeter tout ce qui n'est que la conception de quelques-uns, lors même qu'un mouvement impétueux, parce qu'il est irréfléchi, semblerait annoncer l'assentiment de tous.

(1) MALOUE t. a. p. p. 80.

Als slotsom zouden wij dus het gevoelen van HEGEL omhelzen: (1) „Indem das Substantielle ihr — d. h. der O. M. — Inneres ist, so ist es nur mit diesem wahrhaft Ernst; dies kann aber nicht aus ihr, sondern eben darum, weil es das Substantielle ist, nur aus und für sich selbst erkannt werden.” — „L'un est — zegt ANCILLON, — „que le législateur consulte sa propre raison, et conclue de là à la raison de ce peuple; l'autre que l'on donne à ce peuple un moyen sûr de faire entendre sa volonté,” — de volksvertegenwoordiging (2).

§ 9.

„De publieke opinie is de koningin der wereld. Men moge het stelsel, dat men overeenkomstig den Volkswil behoort te regeeren, een verkeerd, een verderfelijk stelsel noemen, gelijk wij uit den grond onzer innigste overtuiging doen: als feit erkennen wij, dat de publieke opinie de macht is die in deze tijden heerschappij voert” (3).

Dat de Openbare Meening almachtig is in haren invloed, daaraan twijfelt niemand meer; in het staatkundige hangt alles van haar af; zij is ook geene zaak die machtige bondgenooten behoeft om tot haar recht te komen. Zij helpt zich zelve. Regeeringen hebben leeren inzien, dat zij met haar hadden te rekenen en dat zij, zoo zij dit vergaten, wel eens op onzachte wijze aan haar bestaan

(1) HEGEL t. a. p. § 317.

(2) Cf. Mme DE STAËL-HOLSTEIN. Oeuvres complètes (Paris 1821) Tome XVII. Mélanges, p. 318, v.: „A quels signes peut-on reconnaître l'opinion de la majorité de la nation?”

(3) Zie Mr. J. DE BOSCH KEMPER in No. 4 van eene reeks van brochures, door dien auteur onder den titel: „Korte opmerkingen over de gebeurtenissen van den dag” in 1848 in 't licht gegeven.

konden herinnerd worden. Die macht der Openbare Meening is niet van gisteren. Waar HOGENDORP in het VIIIe deel van zijne Bijdragen (1) een kort begrip geeft van de geschiedenis der West-Europeesche ontwikkeling, en aantoot hoe op het Gemeen Overleg van 't Hoofd der Natie met de Natie, het Leenstelsel — d. i. de overheersching der Aristocratie — gevolgd is; hoe dit geleid heeft tot het Ancien Régime, — de overdrijving van het Monarchaal systeem — gedurende welke het Democratisch beginsel slechts bij uitzondering zich deed gelden, terwijl men eindelijk, door den nood gedrongen, weder tot het Gemeen Overleg is teruggekeerd, laat die beroemde Publicist er op volgen: „Het Democratisch beginsel werd nog gestijfd door de kracht van de openbare meening, die bij voortgaande verlichting voortdurend sterker werd, en, als het ware, eene bijzondere macht in den Staat vertoonde. Het was reeds deze openbare meening, welke den overgang van het leenstelsel tot de volstrekte macht bevorderde; doch het was genoegzaam deze openbare meening alleen, welke een terugkeer van de volstrekte macht tot het beginsel van gemeen overleg uitwerkte.”

Diezelfde macht oefent zij nog heden uit, en waarlijk niet in mindere mate; niet op het beperkt gebied van het Staatsrecht, maar op dat van het internationale recht, blijkens het beroep der oorlogvoerende mogendheden op de algemeene denkwijze, niet slechts der natie, maar voor het verlichte Europa. Un célèbre économiste — leest men bij DE CRISPAN — a fait observer avec raison, que depuis la fin du XVIIme siècle jusqu'à nos jours, époque pendant laquelle l'Europe s'est élevée, croyons-nous, au plus haut degré de civilisation que l'espèce humaine ait jamais atteint, il ne

(1) Bijdragen tot de huishouding van Staat in het koninkrijk der Nederlanden, door G. K. GRAVE VAN HOGENDORP VIIIe Deel, p. 177 ('s Hage, 1824).

s'est pas engagé une seule guerre, sans que les adversaires aient publié des manifestes, pour exposer leurs griefs et justifier leurs résolutions. Chacune des parties belligérantes s'est fiée, de son côté, à sa prépondérance physique, et le fait de prendre les armes en est la preuve; mais cette prépondérance ne semblait suffisante à aucune d'entre elles, à défaut d'une force morale, résultant d'une certaine fermentation, excitée dans le pays par le sentiment d'un droit violé, ou d'une injure reçue, et si la nation ennemie n'était pas jetée dans un certain état de torpeur, par le doute qu'ou lui inspirait sur la justice de sa cause et sur le résultat définitif de la lutte."

Oppervlakkig zou men kunnen meenen, dat het de wetgeving is, die het ingewikkeld samenstel van het maatschappelijk leven in beweging brengt en in zekeren zin kan men toegeven het woord van CHRYSIPPUS in den aanhef van zijn geschrift *περι νόμου*: 'Ο νόμος πάντων ἐστὶ βασιλεὺς θεῶν τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Δεῖ δὲ αὐτὸν προστατὴν τε εἶναι τῶν καλῶν καὶ τῶν αἰσχυρῶν, καὶ ἀρχόντα, καὶ ἡγεμόνα καὶ κατὰ τοῦτο κανόνα τε εἶναι δικαίων καὶ ἀδίκων, καὶ τῶν φύσει πολιτικῶν ζώων, προστακτικὸν μὲν ὧν ποιητέον, ἀπαγορευτικὸν δὲ ὧν οὐ ποιητέον. (Lex est omnium divinarum et humanarum rerum regina. Oportet autem eam esse praesidem et bonis et malis, et principem et ducem esse; et secundum hoc regulam esse justorum et injustorum, et eorum quae naturā civilia sunt, animantium, praeceptricem esse faciendorum, prohibetricem autem non faciendorum). Cf. Dig. Lib. I Tit. 3. — Doch wanneer men dieper in het wezen der zaak doordringt, dan wordt het duidelijk dat zich op die groote woorden wel iets laat afdingen. Hoe machtig de wet zij, is er toch nog iets machtiger; het is de publieke opinie, die aan de wet tot grondslag moet strekken, die haar op de hoogte moet houden van de behoeften van het volksleven, en die alleen in staat is, bij het volk de gehoorzaamheid

aan de wet te verzekeren. HUME zeide niets te veel in de stelling: „It is on opinion only that government is founded”. Ook bij GANILH lezen wij (1): „les peuples agissent et se conduisent d'après leurs croyances, plutôt que d'après les lois, et ils sont plus dociles au pouvoir qui les suit, qu'au pouvoir qui les traîne après lui”.

Als een treffend bewijs voor de juistheid dier stelling kan dienen het onthaal dat in 1826 de Fransche Regering van KAREL X vond bij haar voorstel tot invoering van het droit d'aînesse. De strekking was om aan de oudste zonen uit de adellijke geslachten eene uitsluitende erfopvolging te verzekeren in de onroerende goederen der familie. Men had hiermede op het oog aan de verbrokkeling der vaste eigendommen een einde te maken en, door de groote fortuinen van den adel in hun geheel te doen blijven, den adel en het koningschap te redden van een gevaar, dat men zich trouwens — zoo het schijnt — wel wat overdreef.

Het eenig bezwaar tegen dat voorstel was de Openbare Meening, die er zeer stellig tegen was, en daarin eene poging zag, tot de oude orde van zaken van vóór 1789 terug te keeren. En zooals DE BARANTE zegt in zijne „Vie politique de M. ROYER-COLLARD” (2): On a pu dire souvent que la nation française ne sait pas bien ce qu'elle veut; mais, à tort ou à raison, elle sait parfaitement ce qu'elle ne veut pas, et l'on est assuré de la trouver ombrageuse et récalcitrante, dès qu'elle croit voir la moindre apparence d'un retour à l'ancien régime.

Niettegenstaande men in het voorstel, juist om de publieke opinie te bezweren, eenige bepalingen had ge-

(1) GANILH. Du pouvoir et de l'opposition dans la société civile. (1824) Préface pg. 3.

(2) Paris, 1861; Tome II, pg. 265.

maakt, die den geest der wet zeer verzachtten — dat het b. v. den vader vrij zoû staan, door eene testamentaire beschikking de wet voor zoover zijne kinderen betrof buiten werking te stellen — lezen wij bij de BARRANTE (1): Il est difficile de s'imaginer avec quelle irritation elle fut accueillie par l'opinion publique. — „Le Ministère — disait-on — se présentera-t-il chaque année en face de la nation pour lui déclarer tantôt qu'elle ignore la Religion, tantôt qu'elle a perdu l'esprit de famille? Les ministres croient-ils donc qu'ils ont le pouvoir de transformer la France à leur gré? L'an dernier ils ont armé la Religion d'une loi pénale; aujourd'hui ils veulent s'emparer du gouvernement de la famille". La discussion — zoo gaat de schrijver voort — fit grand honneur à la Chambre des Pairs; on y entendit les orateurs les plus distingués par leur talent, les mieux éclairés par leur expérience des affaires. L'article premier fut rejeté par une majorité de vingt-cinq. — Cette victoire remportée sur le ministère excita une vive joie parmi la population de Paris."

Men herinnere zich verder de Loi sur le Sacrilège (2), waarop boven gezinspeeld wordt, en de wet „sur la Non-révélation" (3), die beiden, al gingen zij met moeite door — deze in 1837, de eerste in 1825 — toch een geduchten wederstand hadden te overwinnen.

Daar waar bij een volk de Staatsinstellingen met de Openbare Meening geen gelijken tred houden, daar ontstaat een zeer ernstige, hachelijke toestand, die al de omzigtigheid van den wetgever vordert. Quand une époque pareille se présente dans l'histoire d'un peuple — schrijft de pruisische Staatsman ANCILLON in zijne *Nouv. Essais* —

(1) Ibidem pg. 266.

(2) Ibidem pg. 241.

(3) Ibidem pg. 509, v.

et que de nouveaux rapports, de nouvelles idées, de nouveaux sentiments lui font paraître et lui rendent certaines institutions inutiles, insuffisantes, même étrangères et onéreuses, quand ces nouveaux besoins, cette tendance involontaire et secrète des forces inspirent au peuple le voeu d'autres institutions, alors un gouvernement sage pèse ces prétentions, examine ces besoins, a égard aux unes et aux autres; alors il va à leur rencontre, après de mûres, calmes et solides délibérations, en mettant de l'art et du calcul dans sa marche; il élague de vieilles coutûmes, débarasse la route des lois surannées qui l'encombrent, et crée de nouvelles institutions, qui permettent au peuple de se mouvoir avec liberté, dans l'enceinte de limites légales. Quand les gouvernements ont su procéder ainsi, on a vu les Etats passer graduellement d'une période de leur existence à une autre et le passage a eu lieu sans métamorphoses subites, sans convulsions violentes, sans secousse quelconque." (1)

In de laatste jaren vóór 1789 schijnen zij die in Frankrijk de teugels van het bewind voerden geen flauw begrip te hebben gehad van den bedenkelijken toestand waarin het land verkeerde; zij wisten niet dat zij op een vulkaan stonden, zij zagen de kloof niet, die er lag tusschen de instellingen waaronder het volk voortleefde en de heerschende denkbeelden; en hieraan vooral is het toe te schrijven, dat de omwenteling van zulke geweldige schokken vergezeld ging, die haar zelve toch vreemd waren." (2)

Dat het inderdaad waar is, dat ten slotte op de publieke opinie toch alles neerkomt, is eene oude waar-

(1) ANCILLON. N. Ess. p. 12, v.

(2) AL. DE TOQUEVILLE. L'ancien Régime et la Révolution, 2me Edition. (Paris) p. 241, v.

heid, reeds gestaafd door het „*Quid leges sine moribus vanae proficiunt?* Nader ontwikkeld in deze woorden VAN MOSELEY: All laws have force only so long as they are in compliance with the will of the majority of the people. No minister or magistrate will enforce a statute that really is obnoxious to the public. Sir ROBERT PEEL, in 1827, in answer to a question from the Marquis of CHANDOS, as to why the laws against the Catholic association in Ireland (before the Emancipation Act) had not been put into force, answered that it was a „question of discretion, not of law;” and the Attorney-General for that kingdom said, in answer to a like application, „that he found some difficulty in framing an indictment against five millions of people.” — And it is notorious that one of the great reasons for diminishing the number of capital crimes was, that juries acquitted altogether, rather than convict where the punishment was so severe. Law then, is a dead letter when it is really contrary to the general opinion of society, or, which is the same thing, laws exist and have their force only by the opinion of the people.” (1)

En wat zoeken wij nog naar voorbeelden in een vreemd land!

Hebben wij in ons Vaderland niet hetzelfde zien gebeuren ten aanzien van de wet van 1 Maart 1815 (Sb. 21)? Die wet is onpopulair; men weet hoe de bevoegde rechter, gehoorzamende aan artikel 6 dier wet „Dat de overtredingen tegen de bepalingen van dit besluit, naar gelang van personen en omstandigheden, zullen gestraft worden met eene boete van niet hooger dan vijf en twintig guldens, of met eene gevangenis van niet langer dan drie dagen, voor de overtreders die buiten staat mochten zijn deze boete te betalen; — den delinquent eene illu-

(1) T. a. p. p. 94, v.

soire straf oplegde, die men dan ook terecht eene bespotting heeft genoemd. Eveneens is het met de impopulaire bepaling van art. 71, Wetboek van Koophandel, voor zoover betreft makelaars, die in strijd met hunnen eed, het voorschrift overtraden van art. 65 al. 2, luidende: „In het vak of de vakken waarin zij makelaars zijn, mogen zij voor eigen rekening, noch zelve, noch door tusschenkomst van anderen, noch enz. handel drijven, noch enz.” ’t Geval deed zich voor, dat een makelaar die blijkbaar ge„lipt” had, vervolgd werd en ingevolge art. 71, dat schorsing of vervallen-verklaring eischte, door het plaatselijk bestuur veroordeeld werd tot eene schorsing van 24 uren, in te gaan den avond van een Zaterdag. — „Bij een vrij volk” — lezen wij in de Handleiding tot de kennis enz. van Mr. J. DE BOSCH KEMPER — 2^e Editie bladz. 221) — „bij een vrij volk moet de nationale overtuiging in hare edelste ontwikkeling regt worden. Wij schrijven hier af de schoone woorden van Mr. OPZOOMER in zijn *Staatsrechtelijk onderzoek*, blz. 74. „Wanneer de groote leeraars der historische school ons leeren, dat het burgerlijk recht zijn oorsprong heeft in het rechtsbewustzijn des volks, in den volksgeest, dan is er niemand die hun de vraag tegenwerpt, of dan de volksluimen van den dag over de burgerlijke wetgeving beslissen. En waarom zal men in het Staatsrecht alleen voor die tegenwerping niet terugdeinzen? Op het gebied van den Staat, zoowel als op dat der burgerlijke betrekkingen heeft het volk eene overtuiging van hetgeen er regt is: die overtuiging behoort zoowel in het eene als in het andere gebied, door de wet te worden uitgesproken. De staatsmacht, die iets anders tot recht verheft, miskent hare roeping. Maar die volksvertuiging is iets anders dan de zoo ligt veranderlijke volksluim.”

„De wet — zeide een Eeuw geleden ADR. KLUIT (1) — is de uitdrukking van den algemeenen wil”: wat *niet* de uitdrukking van den algemeenen wil is „n'est pas une loi.”

De tijd is dan ook voorbij dat men volken onderdrukt en ze als voorwerpen van patrimoniëel eigendom behandelt, (2) dat vorsten bij contract elkander hunne onderdanen overleveren, of ze voor geld als hulptroepen aan elkander afstaan en zich van de winst lustsloten bouwen. Het geldt niet meer dat Quidquid delirant reges plectuntur Achivi en dat de onderdrukking alle palen van voorzichtigheid moet te buiten gaan, voor dat de nationale verontwaardiging uitbarst. „Autrefois, schrijft ANCILLON, on pouvait gouverner dans le sens des passions et de l'égoïsme contre le bien général, et dans une direction opposée à l'intérêt du peuple, sans risquer de perdre le pouvoir, tant que les fautes et les erreurs ne dépassaient pas de certaines limites, et n'allaient pas à l'extrême. Aujourd'hui on n'est pas même sûr

(1) De Regten van den mensch in Vrankrijk geene gewaande regten in Nederland. p. 138. (Amsterdam, 1793).

(2) Dat men handelt zooals gedaan is met Polen, met Denemarken; zooals 't Congres van Weenen gehandeld heeft met de meeste staten en staatjes van Europa, die niet door een der vier gepatroniseerd werden.

Zie THIERS. Histoire du Consulat et de l'Empire (Paris 1860) Tome XVIII, Livre LVI, pg. 628: Tous ce qui n'était pas des *quatre*, ou ne les intéressait pas directement, fut partagé comme butin trouvé au milieu d'une ville prise d'assaut. Petits princes allemands, villes libres, biens de l'Ordre Teutonique, biens de l'Ordre de Malte, principautés ecclésiastiques, anciennes républiques, furent engloutis sans pitié, pour constituer le territoire des vainqueurs ou de leurs clients. S'agissait-il de calmer la jalousie d'un voisin, de solder un confédéré utile, de mieux tracer la frontière de l'un des quatre, de lui procurer un littoral, ou une enclave à sa convenance, sur-le-champ on médiatisait un prince allemand, on incorporait une ville libre, on supprimait une ancienne république, ou l'on sécularisait un bien de l'église germanique. L'Autriche prenait, le Piémont prenait *Venise* Gênes, sans qu'il s'élevât une seule objection. Malheur à qui n'intéressait pas vivement l'un des quatre!” En dat register loopt zoo door tot op pg. 631!

de conserver le pouvoir, lors même qu'on gouverne avec de bonnes intentions, si l'on gouverne sans énergie. Ce n'est pas trop d'une raison d'armée d'un bras de fer pour soutenir l'autorité, et pour la faire respecter et craindre; ce n'est pas le pouvoir menaçant et redoutable, c'est le pouvoir tremblant et craintif, que l'on attaque et dont on triomphe facilement" (1). Hetzelfde denkbeeld vinden wij bij Ganilh: Tout est changé, les passions même n'osent plus défier la raison et la morale, le pouvoir craint de les braver, de secouer leur joug, d'ébranler leur autorité. Tous les souverains savent qu'ils ne sont puissants qu'autant qu'ils ont raison, et tous savent que la raison est indépendante de l'autorité, et a son sanctuaire dans la conscience des hommes" (2). Er is eene macht opgestaan, die zich al meer en meer doet gelden, die de overmoedigsten tot voorzichtigheid aanmaant, de macht der rede door de publieke opinie; in de laatste eenw heeft zij reuzenschreden gemaakt en zich ontwikkeld op eene wijze, die doet voorzien wat zij in de toekomst dreigt te worden.

De invloed der Openbare Meening is middelijk of onmiddelijk. Haar' directen invloed doet zij gelden waar zij de maatregelen of wetsvoorstellen, die zij dienstig oordeelt, desnoods met geweld poogt door te drijven: politieke agitatie. Hare werking is indirect, „where the people express no opinion at all, but leave it to be construed and understood by its rulers; or it expresses it, not with a view of realizing that opinion in facts, by the direct force of that expression, but by the indirect and moral agency of it, by making its opinion known, and if necessary felt, and leaving it to make its way with the government by the force of truth and

(1) ANCILLON t. a. p. I p. 117, v.

(2) GANILH t. a. p. Conclusion p. 343.

the conviction it contains" (1). Het eerste is hare stoffelijke, het laatste hare zedelijke kracht.

Hoe groot de indirecte invloed is geweest, die de publieke opinie van de vroegste tijden af heeft doen gelden, is door GUIZOT zeer juist aangewezen in zijne „Histoire de la Civilisation en Europe", daar waar de schrijver spreekt over de wettelijke scheiding, die er vóór de 12e Eeuw bestond tusschen het volk en de geestelijkheid.

„C'est qu'il y a une force qui ne s'enferme pas dans les lois, qui au besoin sait se passer d'institutions, la force des idées, de l'intelligence publique, de l'opinion. Dans la France du dix-septième et du dix-huitième siècle, il y avait une opinion publique beaucoup plus puissante qu'aucune autre époque. Quoiqu'elle fût dépourvue de moyens légaux pour agir sur le gouvernement, elle agissait indirectement, par l'empire d'idées communes aux gouvernans et aux gouvernés, par l'impossibilité où se trouvaient les gouvernans de ne pas tenir compte de l'opinion des gouvernés. Un fait semblable avait lieu dans l'Église chrétienne du cinquième au douzième siècle: le peuple chrétien manquait, il est vrai, d'action légale; mais il y avait un grand mouvement d'esprit en matière religieuse; ce mouvement emportait les laïques et les ecclésiastiques ensemble, et par là le peuple agissait sur le clergé." (2).

Haren rechtstreekschen invloed heeft de publieke opinie betrekkelijk zeldzaam doen gelden: dit ligt ook eenigzins in den aard der zaak, want daartoe is noodig dat het volk een' reeks van zware en onlijdelijke grieven heeft, die het doet besluiten op te staan en zijne krachten te beproeven; en gisting en opruiing zijn geene kenteekenen

(1) MOSELEY t. a. p. p. 130.

(2) GUIZOT. Histoire Générale de la Civilisation en Europe, Paris, 1828. Leçon 6, pg. 5, v.

van een gezonden Staat. (1). „It must, schrijft MOSELEY, naturally be a thing of rare occurrence; for an industrious and well-ordered population, which feels that its wants, its wishes and desires receive a fair consideration from the state, like an industrious individual, is too much engaged, each member off it, with his own concerns, to be easily taken of by those of the public, except by some great and exciting cause”. (2).

Daarbij komt dat daar, waar eene dusgenaamde publieke opinie direct als macht in den Staat optredende, haren wil door geweld poogt door te drijven, en misbruik maakt van meetings, van georganiseerde en niet georganiseerde staatkundige vereenigingen, is zij nog meerdere malen onderdrukt geworden, dan dat zij het veld heeft behouden. „Not that it has always been successfull in its attempts upon the gouvernement, zoo lezen wij bij MOSELEY. On the contrary, public opinion, or that which claimed to be such, has more often been rejected and refused compliance with, than acquiesced in.” (3).

(1) „But it may be asked, is agitation to be the normal condition of the state? Are the people to be ever combining, and the government now resisting, now yielding to, their pressure? Is constitutional government to be worked with this continual wear and tear, this straining and wrenching of its very framework? We fervently hope not. The struggles we have narrated, marked the transition from old to new principles of government, — from exclusion, repression, and distrust, to comprehension, sympathy, and confidence. Parliament, yielding slowly to the expansive energies of society, was stirred and shaken by their upheavings. But with a free and instructed press, a wider representation, and a Parliament enjoying the general confidence of the people, — agitation has nearly lost its fulcrum. Should Parliament, however, oppose itself to the progressive impulses of another generation, let it study well the history of the past; and discern the signs of a pressure from without, which may not wisely be resisted. Let it reflect upon the wise maxim of MACAULAY: „the true secret of the power of agitators, is the obstinacy of rulers; and liberal governments make a moderate people.” (ERSKINE MAY t. a. p. p. 251, v.)

(2) MOSELEY t. a. p. p. 169.

(3) MOSELEY t. a. p. p. 171. Cf. ook LUCIEN DE LA HODDE. *Histoire des Conspirations 1830—1848.*

En het is goed dat dit zoo zij, want de openbare meening is, zooals HEGEL haar noemt, „die unorganische *Aeuszerung des Volkswillens*.” De Regeering is ingesteld als organische uitdrukking van den Volkswensch, omdat men had ingezien, dat het volk volkomen ongeschikt is zich zelf te besturen, en daarom zoû het al zeer onge rijmd zijn aan die niet-organische uiting eenen geregelden invloed op de regeering mogelijk te laten. De rechtstreeksch ingrijpende macht der openbare meening is dus een allergevaarlijkst wapen, dat zeldzaam en alleen in den hoogsten nood mag gebezigd worden. Terecht zegt MOSELEY (1), „In proportion as the direct force of public opinion reigns, the government is abrogated, — and things return to their normal state.”

Vraagt men in welke gevallen de directe macht der Openbare Meening voor de onverzettelijkheid der Regeering het hoofd heeft gestooten, dan blijkt het dat dit dáár is geweest, waar zij iets onbillijks vorderde. Gaat men de Engelsche geschiedenis na — en Engeland verdient dat men op haar wijst, omdat daar in zoo hooge mate die public spirit gevonden wordt, die zich met alle staatsaangelegenheden bemoeit, en die een vruchtbare bodem is voor de echte, de goede agitatie — dan ziet men dat iedere eisch, die — door zulke agitatie ondersteund — schipbreuk leed, ook inderdaad onbillijk mag heeten. Zoo was het met de pogingen tot opheffing der éénheid tusschen Engeland en Ierland; de Repeal-agitation spande, inzonderheid in 1830—1831, en in 1840—1843 opnieuw, alle krachten in; maar haar leidsman O'CONNELL die zoo kort geleden langs denzelfden weg en tegen dezelfde bezwaren voor zijne landgenooten zegevierend de Emancipatie der Katholieken had verworven, werd in 1844 gerechtelijk vervolgd en veroordeeld; en

(1) MOSELEY t. a. p. p. 139.

van toen af kwijnde de zaak totdat zij te niet ging. Niet anders was het vroeger gegaan met de Democratische vereenigingen in 1792 en volgende jaren, en niet anders ging het met de Trades' Unions (hunne treurige optocht van 21 April 1834!) en met de „Chartisten” en hunne reusachtige petitie's in 1839 en 1848. Aan den anderen kant zien wij dat overal, waar de Openbare Meening haar verlangen als met geweld poogde door te drijven en daarin slaagde, dat verlangen dan inderdaad redelijk was en zijn grond had in een' wezenlijke grief. Zoo was het in 1828 bij de Emancipatie der Katholieken; zoo was het ook met de agitatie die in 1831—1832 de Parliamentary Reform voorafging, eindelijk met die, welke zich aan de Anti-Corn Law League vastknoopt en die in 1846 eindigde met de onvoorwaardelijke afschaffing der „monsterachtige” koren-wet van 1815, „expressly designed to raise the price of food.” (1).

Hieruit blijkt, dat die schijnbaar zoo geduchte macht der Openbare Meening in haren directen invloed in werkelijkheid is terug te brengen tot eene eenvoudige quaestie van recht en billijkheid. Het is evenals ERSKINE MAY zegt, waar hij handelt over de beteekenis van de politieke gelijkstelling der Roomsche Katholieken. „It was the first time” -- zoo luidt het — a measure had been forced upon a hostile court and a reluctant Parliament, a dominant party and an unwilling people, by the pressure of a political organisation. The government was overawed by the hostile demonstrations of a formidable confederacy, supported by the Irish people and priesthood, and menacing authority with their physical force. It was, in truth, a dangerous example; and threatened the future independence of Parliament. But, however powerful this association, its efforts would have been paralysed without a good cause, espoused by

(1) ERSKINE MAY t. a. p. 184.

eminent statesmen, and an influential party in Parliament. The state would have known how to repeal irrational demands, however urged, but was unable to resist the combined pressure of parliamentary and popular force, the sympathies of many liberal Protestants in Ireland, and the steady convictions of an enlightened minority in England." (1)

De vraag doet zich voor, welke macht, met het oog op de eischen van eene krachtige, wèl ingerichte en toch constitutioneele Regeering, aan de Openbare Meening kan worden toegekend. Want zoolang dit niet vaststaat kan het zijn, dat men zich eenvoudig òf niet aan hare eischen laat gelegen liggen, op gevaar dat zij zichzelve recht zal pogen te verschaffen, en dat ieder oogenblik de staat in zijne grondvesten geschud wordt en waggelt, òf de Regeering zal, te angstvallig geworden, aan iederen gril der Openbare Meening toegeven en de belangen van den Staat verwaarloozen. Haar allen invloed op de staatsaangelegenheden te willen ontzeggen op grond dat die bevoegdheid haar bij geene grondwet is toegekend, ware even kortzichtig als ongerijmd. De publieke opinie heeft feitelijk de macht om in den loop der zaken in te grijpen en „whatever be the grounds on which it is based, zegt MOSELEY, on right or usurpation, the power of public opinion is a fact, and as such must be accepted. — Power enforces all." (2) En wat bovendien het *recht* der Publieke Opinie

(1) ERSKINE MAY t. a. p. p. 213, 214.

(2) MOSELEY t. a. p. p. 216. — 't Zelfde meent BENTHAM: „Je ne veux pas dire par là que le législateur ne doit avoir égard à l'opinion du grand nombre, même indépendamment de toute raison. S'il ne la considère pas comme bonne, il doit la respecter comme forte. Si elle n'est pas pour lui, elle sera contre lui. Si elle n'est pas son plus puissant auxiliaire, elle sera son plus formidable antagoniste." En — voegt de schrijver er buitendien bij — „il doit faire le bonheur des hommes et on ne ferait

betreft, dat recht *bestaat* — binnen zijne grenzen — al wordt het ook niet door de Constitutie uitdrukkelijk genoemd; het is anterieur aan alle Constitutiën; het is hiermede zooals DE BOSCH KEMPER zegt, waar hij handelt over het recht van verzet, van „actieven wederstand,” dat niet bij de grondwet geregeld is „omdat het recht van gewelddadigen wederstand eerst daar begint, waar de kracht der wetten ophoudt, en alleen geoorloofd is bij zulk eene hooge noodzakelijkheid van zelfverdediging, die het geweten kan beseffen, maar geene wetsbepaling nauwkeurig genoeg kan omschrijven.” (1)

Welke eindelijk de juiste verhouding is tusschen de Regeering en de Openbare Meening vinden wij bij twee Duitsche publicisten van onze dagen en van erkend Conservatieve richting mild aangeduid, te opmerkelijker, omdat beide de eischen van een krachtig staatsbestuur met nadruk in het licht hebben gesteld. (2) „Danach ist es die ächte Staatsweisheit, dasz die Regierung keine Scheu habe in den einzelnen Maaszregeln und Zwecken der öffentlichen Meinung entgegenzutreten, ja vorübergehend gänzlich mit ihr zu zerfallen, aber nicht im Ganzen und für die Dauer sich von ihr löse, nicht aufhöre einen Grund und Boden and ihr zu haben — dasz sie fest und unerschrocken sei wo sie Bestehendes gegen ihren falschen Andrang schützt, dagegen behutsam, ja, sich bescheidend, wo sie Neues einführen oder Ver-

pas leur bonheur, même avec de bonnes lois, quand elles blesseraient leurs opinions” BENTHAM, *Tactiques des Ass. Legislatives* II, p. 77, v.

(1) T. a. p. pg. 129. Dezelfde gedachte vinden wij reeds in de merkwaaardige plaats van CICERO in zijne *Oratio pro Milone* Cap. 4: „Est haec non scripta sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsa arripimus, hausimus, expressimus; ad quam non docti sed facti, non instituti sed imbuti sumus: ut, si vita nostra in aliquas insidias, si in vim, si in tela aut latronum, aut inimicorum incidisset, omnis honesta ratio esset expediendae salutis. Silent enim leges inter arma.”

(2) STAHL. *Rechts- und Staatslehre*. II, p. 490.

schwundenes zurückbringen will. Der rechte Verfassungszustand ist danach der, dasz die Regierung eine unabhängige, gesicherte Stellung habe, welche der öffentlichen Meinung widerstehen kann, dasz aber die öffentliche Meinung wirklich eine Macht, und namentlich eine Macht der Abhaltung sei." En ook bij WALTER vinden wij het resultaat dier verhouding in deze woorden aangegeven: „Das richtige Verhältnisz wird durchschnittlich dieses sein, dasz die Regierung die öffentliche Meinung zu befriedigen trachte, nicht aber ihr dienstbar sei." (1)

(1) FERD. WALTER. Naturrecht und Politik pg. 315.

THESES.

I.

Na de 118^e Novelle heeft de plene adoptatus in zijne natuurlijke familie alleen erfrecht ab intestato, geene aanspraak op legitima.

II.

Den Usus kan men, met WINDSCHEID, bepalen als het recht tot het genot eener zaak, mits men zich van hare vruchten onthoude.

III.

Van een' fructus als servitus personalis kan geene sprake zijn. De al. 2 van b. 13, § 3, D: de acceptationibus (46: 4) te lezen: „Si vero quasi ex usufructu, cum possit usus sine fructu constitui, dicendum est”, cet.

IV.

Eene interpretatieve wet heeft uit zich zelve geene terugwerkende kracht; behoeft evenmin op het verledene te worden toegepast.

V.

B. W. 90 is toepasselijk op echtgenooten, wier huwelijk ingevolge art. 254 is ontbonden.

VI.

De vader, die ingevolge C. P. 335 is veroordeeld, blijft niettemin de aangewezen persoon om toestemming te geven tot het huwelijk van zijn kind.

VII.

Een vreemdeling, binnen het rijk verblijf houdende, kan door een' vreemdeling voor den Nederlandschen rechter worden gedagvaard.

VIII.

Tegen uitspraak in kort geding is geene cassatie toegelaten.

IX.

Wanneer het vonnis — waarvan appèl — in hoogste ressort is gewezen, en de exceptie is niet ingesteld vóór alle andere weren van rechten, dan is de rechter gehouden ambtshalve zijne onbevoegdheid uit te spreken.

X.

In een wisselprotest heeft het ontbreken van de vermelding, dat de protesteerende ambtenaar werkelijk geprotesteerd heeft, geene nietigheid van het protest ten gevolge.

XI.

K. 175 laat geene uitzonderingen toe.

XII.

K. 198 zóó te verstaan, dat de houder van den wissel ook na eene ontvangen uitkeering bevoegd is, in den boedel van iederen gefailleerden wisselschuldenaar zich voor het volle bedrag van den wisselschuld te laten verifiëren.

XIII.

Bij de Strafwet behoort eene interpretatie, die zich houdt en aan den tekst en aan het stelsel der wet; eene extensief-logische uitlegging, die bij de toepassing naar den wil des wetgevers vraagt, is ongeoorloofd.

XIV.

De doodstraf behoort in de Westersche Beschaving niet meer te huis.

XV.

Art. 22, Wb. Strafv., vindt zijne ratio daarin, dat de strafactie hare reden van bestaan verliest, zoodra zij der beleedigde partij meer nadeel zoude toebrengen, dan voordeel aan het gemeenebest.

XVI.

Ten onrechte spreekt Mr. A. DE PINTO (Handl. Wetb. Strafv. 1848, 2^e Deel p. 58) van de verplichting, in Sv. 14 aan den staatsburger opgelegd als van een „hatelijk hulpmiddel.”

XVII.

Ten onrechte meent J. J. A. SCHILL (Acad. proeve over de drukpers in Nederl. Indië, Leiden, 1863, p. 108), dat in een' onbeschaafden staat eerder drukpersvrijheid kan verleend worden, dan in een meer beschaafden.

XVIII.

Geheel overeenkomstig het Repraesentatief stelsel is hetgeen wij lezen bij MONTESQUIEU: (Espr. d. L. XI Ch. VI: „de la Constitution d'Angleterre”): „Il serait inutile que le corps législatif fût toujours assemblé. Cela serait incommode pour les représentants, et d'ailleurs occuperait trop la puissance exécutrice, qui ne penserait point à exécuter mais à défendre ses prérogatives, et le droit qu'elle a d'exécuter.”

XIX.

Een zoogenaamd „Cabinet d'affaires” is verkieslijk.

XX.

De onmondigheid der groote menigte is in 't algemeen 't beginsel, waarop iedere wèl ingerichte regeering berust.

XXI.

De leer van het Algemeen Stemrecht is te veroordeelen.

XXII.

De Census te handhaven — tenzij men algemeene indirecte verkiezingen invoere.

XXIII.

De „vreedzame en wettelijke agitatie” door den Heer T. DOMELA NIEUWENHUIJS aanbevolen (Cf. Banier, 5e Jaargang, N°. 8, p. 512) zou weinig kans van slagen hebben.

XXIV.

Overdreven is het gezegde van H. THOMAS BUCKLE (History of Civilisation in England, New-York, 1858, Vol. I p. 198): „No great political improvement, no great reform, either legislative or executive, has ever been originated in any country by its rulers.”

XXV.

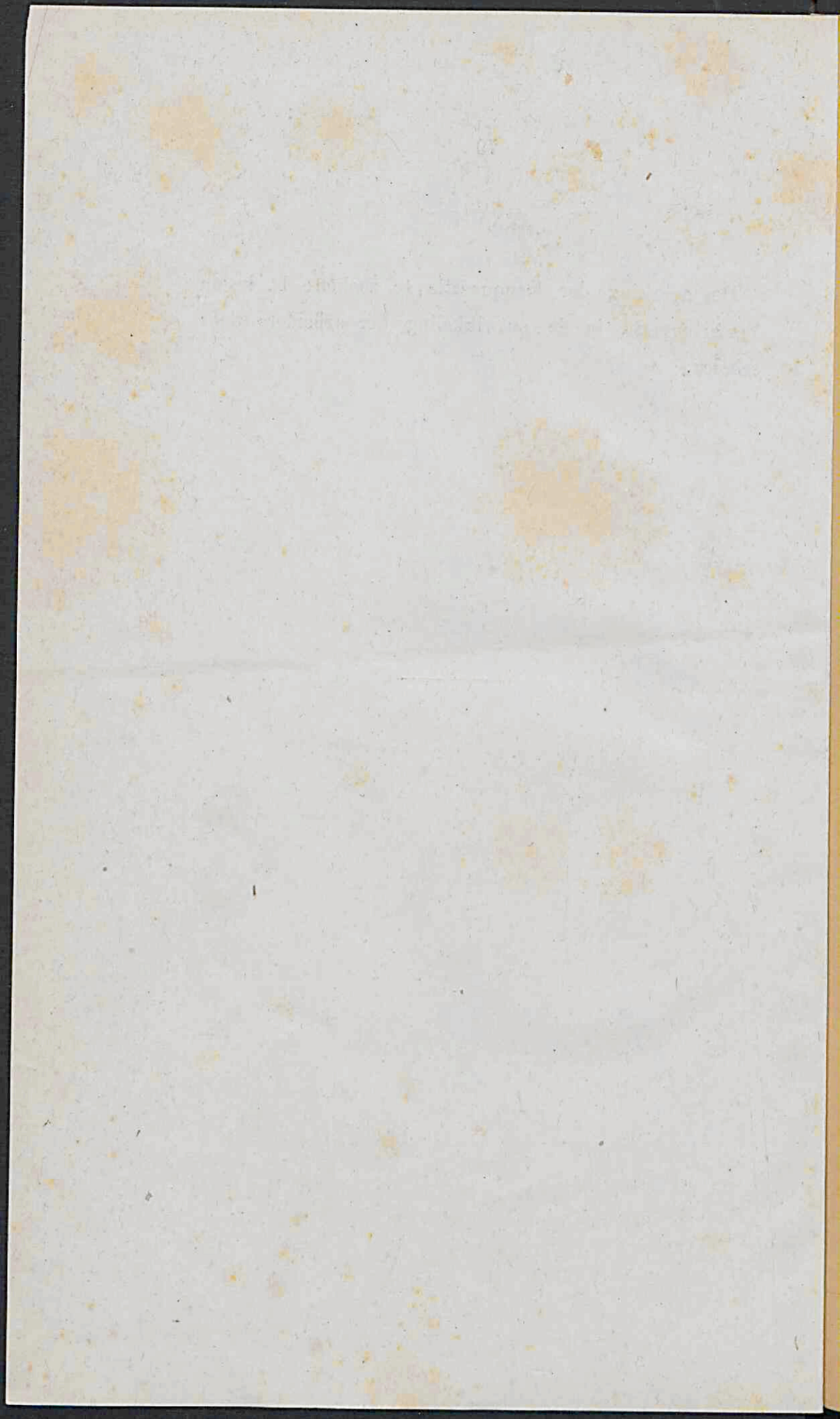
Te recht zegt Jhr. Mr. J. DE BOSCH KEMPER (Handleiding tot de kennis van het Nederl. Staatsrecht en Staatsbestuur, 2^e Ed. 1865 p. 357) ten aanzien van het Kabinet des Konings: „Het is ons vroeger twijfelachtig toegeschenen, of deze instelling niet behoorde òf verheven te worden tot een verantwoordelijk ministeriëel departement, òf ingedeeld als een onderdeel bij een der ministeriële departementen; — die twijfel is nog niet weggenomen.”

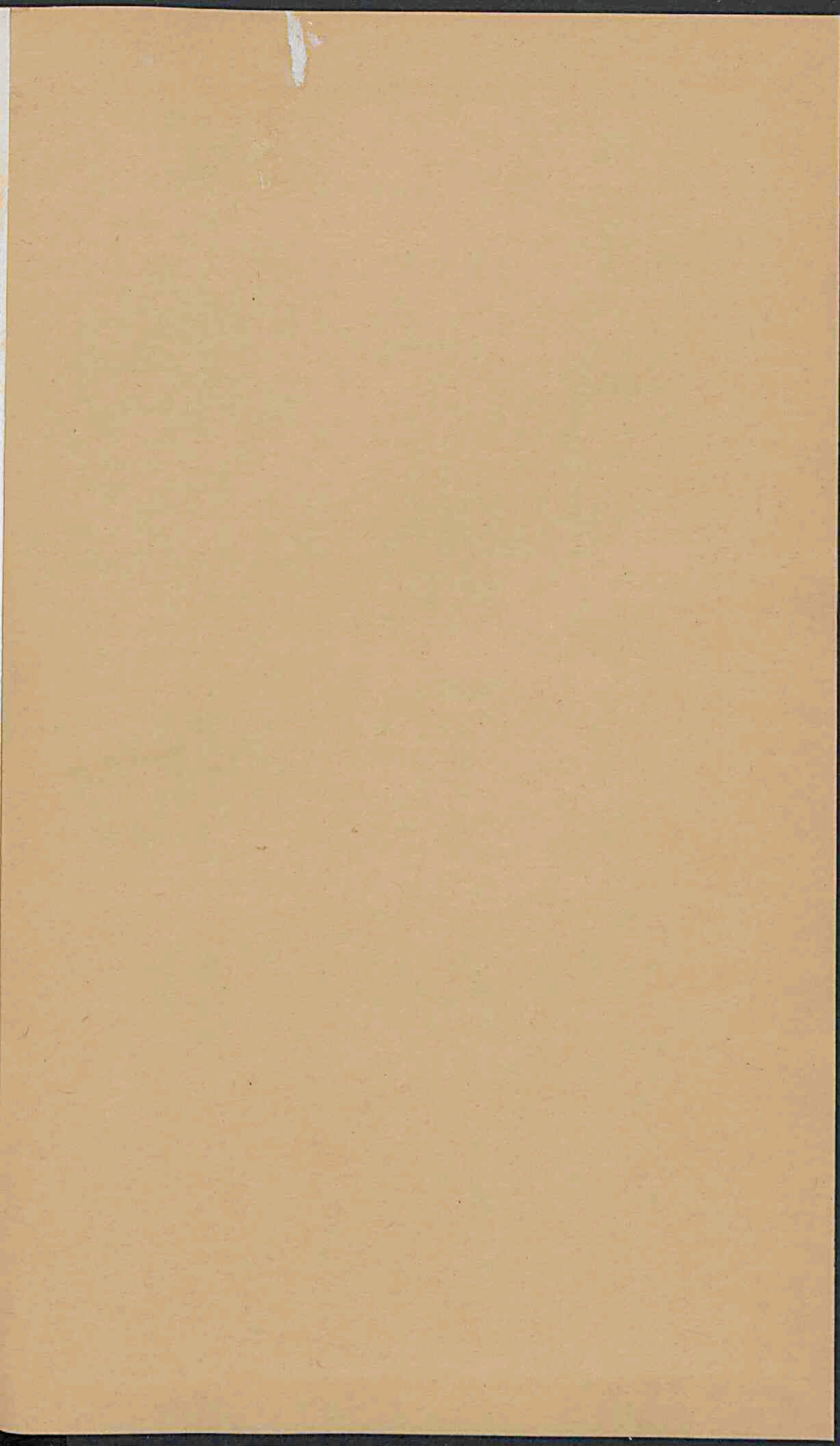
XXVI.

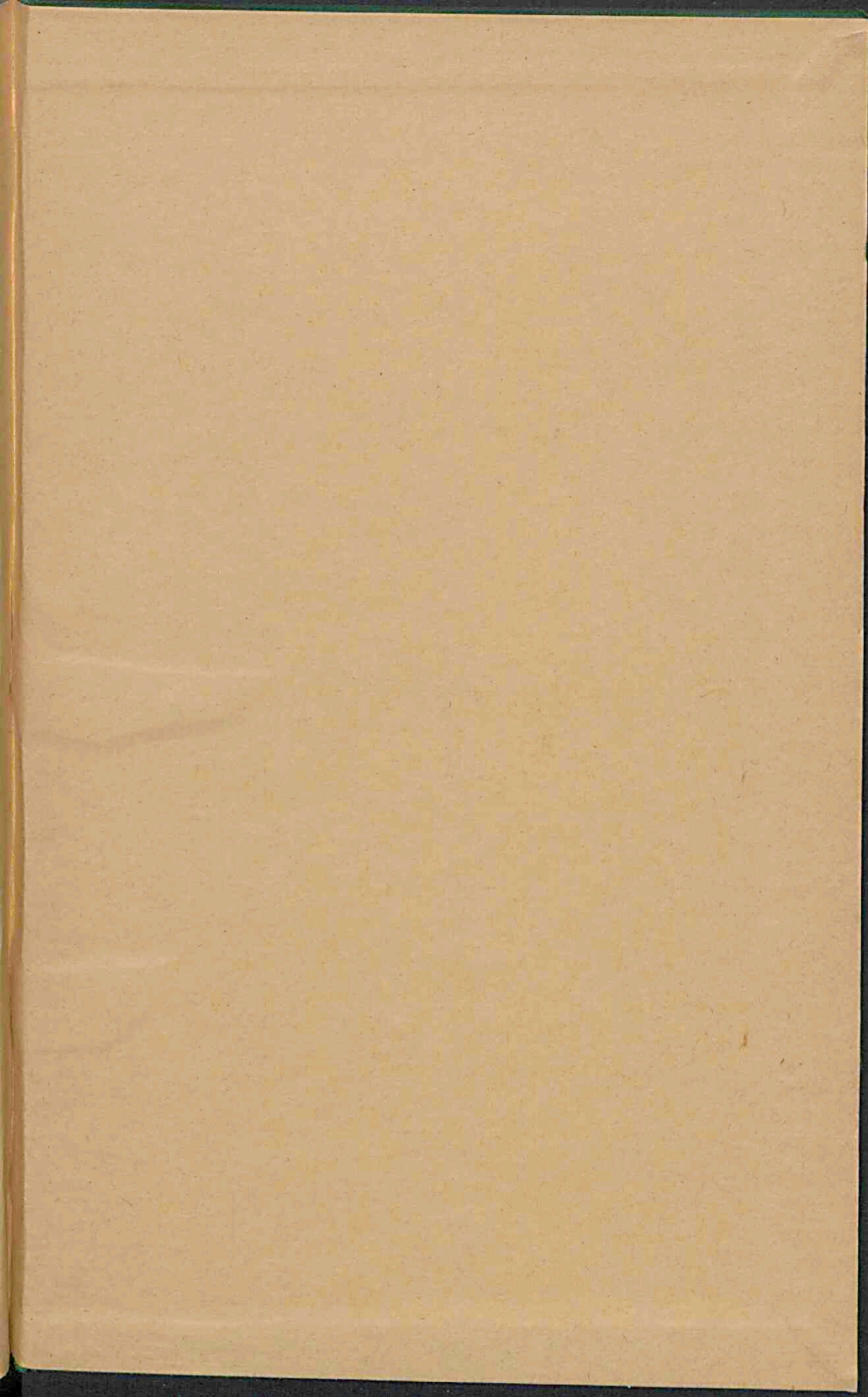
De algemeene dienstplicht is voor ons land niet aan te bevelen. Afschaffing van de dienstvervangings is niet wenschelijk.

XXVII.

De oplossing der loonquaestie te zoeken: 1°. in de Tantième, 2°. in de ontwikkeling der arbeiders door scholen.

Miss.

1